

Heemkundige kring v.z.w. "de Semse"

Erfgoedhuis "de Semse"
Schoolstraat 13/1 1980 Zemst

December 2010 4de trimester

secret: Vredelzan 48 1982 Zemst
tel: 00.32(0)15.62.07.40
colette.vanderbeken@pandora.be

Colofon
De Semse kroniek
26ste jaargang
Oktober- november - december 2010

Heemkundige kring "de Semse"
Vereniging zonder winstgevend doel
Opgericht in juni 1985
Ondernemingsnummer: 432.094.418
Bibliotheek/wettelijk depot: 27982

Erfgoedhuis "de Semse"
Schoolstraat 13/1 1980 Zemst
Secretariaat: Vredelaan 48 1982 Zemst (Weerde)
Tel: 00 32 (0) 15 62 07 40
e-mail: colette.vanderbeken@pandora.be
www.bloggen.be/desemse
www.Zemst.be

Norbert Van Eyken, erevoorzitter
Mannaerts Fons, erevoorzitter

Louis Van Relegem, voorzitter
Floridor Staf, o/voorzitter
Vanderbeken Colette, secretaris
Buelens Paul, bestuurslid
De Blander Walter, bestuurslid
Debroeck Roger, bestuurslid
Lambrechts Agnes, bestuurslid
Vermeulen Marie-Louise, bestuurslid

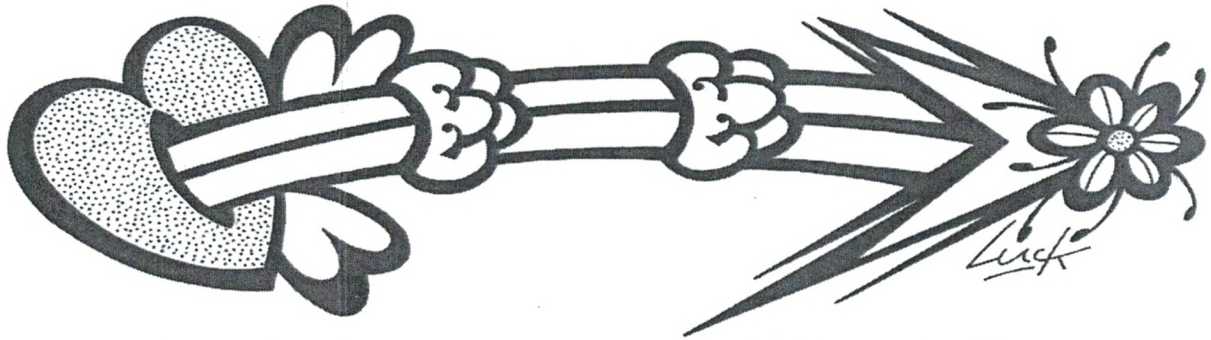
Verantwoordelijke genealogie/paleografie
Lambrechts Agnes
Loosen Libert

Redactie: Vanderbeken Colette
Fotografie: Mannaerts Fons en Minnes Alida
Digitaal: Loosen Libert

Lidmaatschap	€ 20
Steunend lid	€ 40
Erelid	€ 50
Advertenties	€ 50

(adverteerders ontvangen gratis de Semse kroniek)
Het lidmaatschap geeft recht op: de Semse kroniek x 4
De nieuwsbrief x 12
Toegang tot voordrachten, lezingen, tentoonstellingen, enz.

Verantwoordelijke uitgever: heemkring "de Semse" – Vanderbeken Colette D/2005/2.
De auteurs zijn verantwoordelijk voor hun publicaties.

Gelukkig en voorspoedig Nieuwjaar!

Woord vooraf.

6 december – Sint Nicolaas komt als bisschop uitgedost, vergezeld van een knecht en gezeten op een wit paard, beladen met allerlei snoep en speelgoed voor de brave kinderen. De stoute kinderen worden bedeed met een roede. Gewoonlijk kom hij 's nachts over de daken en dringt langs de schoorsteenpijp de huiskamer binnen. Voor het slapen gaan leggen de kinderen wat hooi, wortels in een mandje klaar voor het paard. Wat blijft er nog over van deze ideologie in onze tijd van over consumptie?

21 december – Buitensluit, een oud gebruik dat tot een oeroud verleden teruggaat. Onder een of andere reden tracht men een van zijn huisgenoten of vrienden onder een of ander voorwendsel te huis te doen verlaten. Alleen wanneer ze een voorwerp of een belofte doen mogen ze binnen. Het gebruik heeft een natuurkundige achtergrond, het zijn de korte dagen en de lange nachten welke door het herboren licht buitengesloten worden, want vanaf die dag beginnen de dagen opnieuw te lengen. Te onnozel om nu nog te doen?

28 december – Onnozele kinderen, die dag is de herdenking van al de kinderen, onder de twee jaar die door Herodes, moesten gedood worden. Dit is een oud heidens gebruik om de overbevolking tegen te gaan. Van oudst mochten de kinderen die dag zich als grote kinderen gedragen en zich kleden met de kleding van hun ouders, ouderen broers of zusters. Een bolhoed of hoge hoed, een boerenklak vervulde hun outfits. Zo gingen ze zingen van deur tot deur, "*Nieuwjaarke zoete, het verken heeft vier voeten, vier voeten en een steert, het verken is geen duit weerd*".

Inhoud.

Woord vooraf

De pastoors van de parochie Zemst Sint-Pieter.

Pijpelogie: een boeiende, niet alledaagse hobby.

Er was eens {...} een herberg "*Bellevue*" te Weerde.

Wereld Oorlog I in Vilvoorde en omliggende gemeenten.

Brussel, stad geboren uit het water.

De pastoors van de parochie Zemst Sint-Pieter

Roger Van Kerckhoven

Een probleem

Voor de meeste parochies vind je onder een dergelijke titel een namenlijst van de pastoors. Parochianen gaan er prat op dat die lijst heel ver teruggaat. Met heel ver bedoelen wij tot de twaalfde of dertiende eeuw. Indien je de naam van de bedienaar van jou parochie, uit die periode, terugvindt dan kan je ze indelen bij de categorie "*moderne parochies*". Het merendeel van de "*oude*" parochies zijn immers opgericht in die periode. Wat ging daaraan vooraf? Wie daarop een antwoord zoekt, komt tot onthutsende vaststellingen. Is daar dan geen informatie over? Jawel, maar men is niet geneigd om ze openbaar te maken. De informatie die je daarover in een boekenkast vindt, is meestal misleidend.

Inderdaad voor de parochie Zemst klopt dat plaatje niet. Waarom kennen wij de namen niet van onze pastoors voor 1500? Was Zemst dan een onbeduidende parochie? Welk verschil is er dan tussen Zemst en Hombeek? In Hombeek kennen wij al de pastoors vanaf de oprichting van de Sint-Martinus parochie, vanaf de eerste helft van de twaalfde eeuw. De eerste moeilijkheid is de taal en de begrippen in die taal. Indien je ver teruggaat zijn alle teksten in het Latijn geschreven. Het woord pastoor is geen Latijnse term. De Latijnse "*presbyter*" betekent zowel ouderling als priester of pastoor. De combinatie van de twee betekenissen helpt ons voort. Niet dat daarmee een oude priester bedoeld werd, maar een priester van het oude stelsel. Het bestuur van de parochie en de bediening in het oude stelsel is gans anders dan die van het nieuwe. Hoe meer de parochie aanleunde bij het oude stelsel, hoe langer de oude praktijken in gebruik bleven.

Een oude parochie was veel groter dan de latere, nieuwe parochies. We kunnen ze vergelijken met kleine bisdommen. Aanvankelijk waren het "*bisschoppelijke kerken*". Dat betekende dat ze rechtstreeks van de bisschop afhingen en vanuit de bisschoppelijke zetel werden bestuurd. Zemst ressorteerde onder het bisdom Kamerijk. Het bestuur van het bisdom was in handen van de kapittelheren. Deze kanunniken waren niet altijd geestelijken. Zij behoorden zonder uitzondering tot het "*herenvolk*". Het was hun taak om de pastoor voor een parochie aan te duiden. Daarbij speelden persoonlijke relaties een hoofdrol. Het bestuur van een

parochie moest in handen zijn van een bekwaam persoon die ervaring had in het bestuur van grote gebieden. Hij moest relaties hebben om zijn oordeel op meerdere meningen te staven. Dergelijke capaciteiten hebben geen enkele relatie met het ambt van een parochieherder. Het was niet de bedoeling om een parochie te laten leiden door een geestelijke. Vandaar dat het ambt van pastoor niet aan een geestelijke toekwam. Zijn belangrijkste taak was van financiële aard.

De functie van pastoor was gegeerd. De inkomsten van een dergelijke parochie waren hoog. Indien Zemst het meeste belastingen betaalde van het hertogdom Brabant, dan zullen de inkomsten van Zemst Sint-Pieter aanzienlijk geweest zijn. Alles hing af van de hoeveelheid bewerkte gronden. Door het oprichten van het tiendenstelsel was er een evenredigheid tussen bewerkte gronden en de inkomsten. De pastoor hoefde niet in de parochie te wonen. Door de vriendjespolitiek van de kapittelheren kreeg Zemst pastoors die ver van de kerktoren woonden. En de bediening dan?

Voor een groot deel besliste de pastoor daarover. Omdat de bedienaar een gedeelte van het bestuur moest overnemen, moest hij uit een burgerlijk milieu komen. Toch was hij voor een groot gedeelte op zichzelf aangewezen. De pastoor was veraf, de bedienaar moest zijn plan trekken. De namen van de bedienaars waren onbelangrijk, we hebben er geen informatie over.

De namen van de pastoors waren wel belangrijk, zij werden in de analen opgetekend. Maar hun belang voor de parochianen was onbeduidend; ze kenden ze niet eens.

Een pastoor die wel een rol heeft gespeeld in de geschiedenis van de parochie Zemst, is **Wouter de Semse**. Hij leefde in de eerste helft van de 13de eeuw. Zijn naam verraadt zijn afkomst. Hij is een goed voorbeeld van een pastoor aan het einde van het oude stelsel. Walterius De Semse was getrouwd en had vier kinderen. In die periode werd de stad Mechelen geboren. De familie De Semse bezat vele eigendommen in de stad. Wouter zijn eigendommen waren gelegen aan de huidige Veemarkt. Hij had daar o.a. een brouwerij en een groot huis. De pastoor was in de eerste plaats een zakenman. Hij was begaan met de ontginningen in zijn parochie. Meer veld, meer geld. De familie De Semse was eigenaar van de grond waarop de kerk stond, en mede-eigenaar van de kerk zelf. Wie toen de bedienaar of de "*deservitor*" was, is niet opgetekend.

In de 17de eeuw hebben de pastoors van Zemst een poging gedaan om de namen van hun voorgangers te achterhalen. Samen met andere informatie werd dat genoteerd in de "*Manualen*". Dank zij die opzoeken zijn onze pastoors, vanaf 1500, gekend. Door de oprichting van het bisdom Mechelen in de helft van de 16de eeuw, werden de pastoors voortaan door de aartsbisschop van Mechelen aangeduid.

**Nomina reverendorum dominorum pastorum hujus parochiae de Sempst,
qui inveni in libris et alus scriptis antiquis**

Joannes van de Poel	erat hic pastor	1510
Jacobus Engels	id	1540
Gaspar Huysmans	id	1573
Boulblick	id	1584

	pastoor van Eppegem	1595
Guillielmus Wasteels		1600
Adrianus Baecx	id	1599
ontslag in 1605		
Guillielmus Gheuns		1606
later pastoor in Herent		
Gaspar Estericx		1612
vertrokken " <i>cum capellania</i> "		
Antonius Rodriq(guez	id op 16 mei	1615
vertrokken naar St. Jan in Mechelen		
Judocus Blick (Blicq)	op 4 juli	1619
vertrokken anno 1625		
Franciscus Van den Bossche Bruxelliensis	op 29 maart	1625
hic postea nominatus fuit ad pastorum Sancti Jacobi Antwerpia, patet ex epistola, quam scripsit sus successori die 16 Junii 1631... erat hic pastori		
Nicolaus Cuelens	Sacra Theol. Bac.	1634
vertrokken " <i>cum capillania</i> "1670	obiit 1670	
Joannes Baptist De Raes	nominatus 14 d.	1670
gekozen na " <i>concours</i> "	obiit 10 decembris 1675	

Jacobus Van de Wauwer ad interim later onderpastoor	1675
J.B. Daems ex Olmen pastor in Sempst et deservitor in Weerde ciciter 18 annis, obiit 22 oktober 1694 gekozen na concours gestorven tijdens epidemie van dysenterie	1671
Martinus Lemmens gekozen na concours	1694
Balthazar Van den Brande was pastoor in Putte, gemuteerd obiit 1702	1694
Lambertus Van Hamme ex Erps, pastor hujus parochia et Weerde obiit 27 januari 1709 na concours; benoemd door de aartspriester van Kamerijk te Leuven	1702
Paulus Van Hamme gemuteerd, benoemd na concours "ad onus" onder druk van de persona (kapittel van Kamerijk) Leuven	1703
Erasmus Paludanis sive Van de Poel obiit 28 mei 1736	1709
Joannes Cornelis ex Rijmenam, ab anno 1737 usque 1777 pastor et deservitor in Weerde obiit 1 april 1777 his per sex annos pastor et decanus B.M.V. Mechelinia fuerat (was 6 jaar pastoor en deken O.LV. o/d Dijle)	1737
Joannes Josephus De Ceuleneer nominatus 23 Junii na concours, anno 1797 fuit deportatus in Galliam in civitate Cameracensi in carcere in ... ac reversus 1799 (in 1797 gedeporteerd naar Frankrijk in Ter Kameren gevangen gezet in een kerker, teruggekeerd eind 1799) obiit 30 Mayi 1813	1777

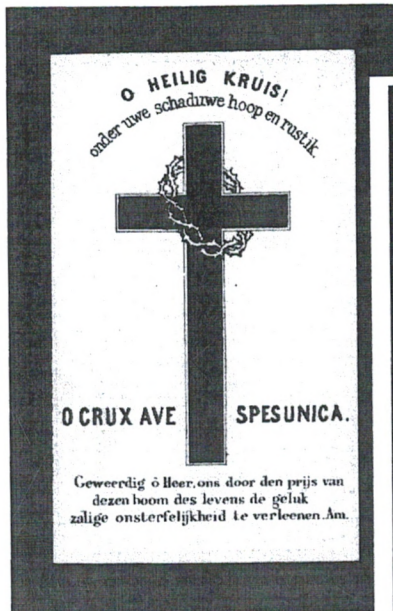
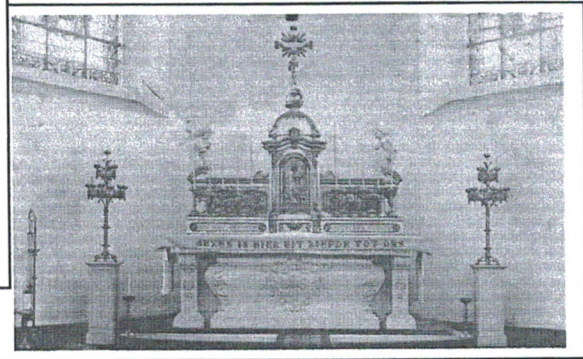

Joannes Antonius Verhaeghen Mecheliensis
obiit 28 Julia 1832

1813

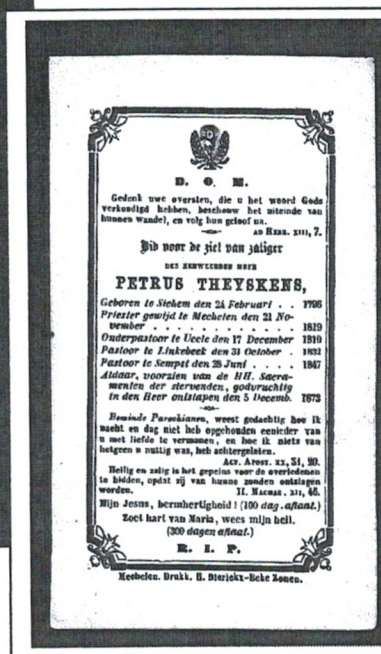
Franciscus Van der Auwera
ex Putte nomina 22 aug. 1832
obiit 4 mei 1847

1832

Petrus Theyskens

1847

Sichemiensis natus 25 Februari 1796. Vicarius in Uccle 17 December 1819 Nominatus pastorem De Linkebeek 31 octobris 1831...et ad pastorem Curam Hujus parochiae St Petri de Sempst 28 junii in vigilia S.S. apostorum Petri et Pauli obiit die 5 dec. 1873 (pastoor vanaf 28 juni 1847 de vigiliedag van de patroonheiligen St Petrus en Paulus).

Jacobus Kemps 1873

Natus in Vorst (Campina) die 29 nov. 1823, parochus hujus ecclesiae de Sempst per duodecim fere annos. Accidentaliter in via ferrea diem supremum obiit in Weerde die 26 nov. Hora 2 vespertina, ae solemniter in nostro cemeterio depositus die 30 ejusdem mensis, ad latus meridionale ecclesiae prope sacristiam 1885 fuit olim vicepastor in Campenhout (ongeveer 20 jaren hier pastoor; verongelukt op de spoorweg in Weerde op 26 nov. 1885, begraven op de 30ste van dezelfde maand, aan de zuidkant tegen de sacristie (was eerder onderpastoor in Campenhout)

Victor Guilielmus Bernaerts 1885

Natus in Leest die 3 augusti 1840, sacerdotio initiatus Die 18 januari 1867, vicarius St Jacobi Coudenberg die 25 januari 1867, parochus in Sempst ab 24 dec. 1885 Usque 20 januari 1922, pie oldormivit? In domino Mechelinae in parochia B.M.V. trans Dyliam die 7 Augusti 1925 et solemniter sepultus in nostro Cemeterio die 11 aug. ejusdem mensis. (geboren in Leest 3 aug. 1840)

Hier eindigde het verslag van de pastoors.

Opmerkingen en foutieve gegevens

De lijst van de eerste pastoors na het concilie van Trente (1550) is mogelijk niet helemaal volledig. Nader onderzoek moet dat nog uitwijzen. Bij pastoor J.B. Daems staat de vermelding "*deservitor Weerde*". De vorige pastoors bedienden eveneens de parochie Weerde. Zijn datum van overlijden is fout. Pastoor J.B. Daems overleed op 22 oktober 1693 en werd een dag later begraven. Hij stierf tijdens de epidemie van dysenterie die aan een vierde van de parochianen het leven kostte.

Pastoor Erasmus Paludanus was afkomstig uit Niel bij Sint-Truiden. Hij overleed op 28 mei 1736. Tot de aanstelling van de volgende pastoor (Cornelis), gedurende 13 maanden, bediende onderpastoor Van der Veke de parochie. De onderpastoor kreeg daarbij de hulp van Peter Frans Bridou uit Rothnac(ensis) en van N. Van de Velde, theologant uit Brussel.

Pastoor Cornelis was geen 6 maar 5 jaren voordien pastoor en deken van de collegiale kerk van O.L.V. over de Dijle. Hij kreeg de functie van pastoor in Zemst na een "concurfus" (concurfus) op het bisdom. Op 22 juni 1737 deed hij zijn intrede in Zemst.

Pastoor J.J. De Ceuleneer werd geboren in Appelterre. Hij was de zoon van een grote pachter. Volgens de toenmalige pastoor van Grimbergen werd pastoor Joannes Josephus De Ceuleneer gevangengenomen en opgesloten in Rijsel. In die gevangenis verbleven ook conscripts die uit het leger gedeserteerd waren. De overgang naar pastoor Verhaeghen is moeilijk te dateren. Pastoor De Ceuleneer was een gebroken man na zijn gevangenschap. Al in 1805 nam onderpastoor Verhaeghen de taken op zich. De Ceuleneer overleed op 30 mei 1813. Hij maakte een testament dat bewaard en uitgevoerd werd door notaris J.J. Verstraeten.

Pastoor Verhaeghen was een Mechelaar en van goede huize; daar geboren op 8 december 1778. Gevlucht voor de Fransen en daarom priester gewijd in Borcken in Westphaliën anno 1802. Vier november 1805 onderpastoor geworden in Zemst. Officieel daar pastoor genoemd de dag na het overlijden van pastoor J.J. De Ceuleneer, op 31 mei 1813.

Hij gaf een boekje uit over de geschiedenis van de kapel in het Hammeke (1828). Hij overleed op 28 juli 1832. De plechtige uitvaart vond plaats op 13 augustus om 8u30.

Van hem bezitten wij een origineel doodsprentje. Zijn testament werd opgemaakt door de plaatselijke notaris J.B. Verstraeten.

Pastoor Van der Auwera werd geboren in Putte op 1 oktober 1793; priester gewijd op 6 maart 1819; onderpastoor te Alseberg op 10 maart 1819; onderpastoor te Berlaar op 1 juni 1820; pastoor in Zemst op 22 augustus 1832 waar hij overleed op 4 mei 1847. Ook van hem bestaat een doodsprentje. Na zijn dood, op 15 mei werd de inboedel van de pastorij verkocht door zijn erfgenamen waarvan verslag door notaris J.B. Verstraeten uit Zemst.

Aanvullingen

Louis Clicteur

1922

Geboren te Mechelen op 23 dec. 1874

Daar priester gewijd op 9 juli 1900

Prof. A. h. St. Jan Berchmanscollege Antwerpen 2 sep. 1900

Onderpastoor te Kampenhout 2 sep. 1903

Pastoor in Zemst vanaf 9 maart 1922
Daar gestorven op 27 april 1959

Marcel Erkens

1959

Geboren te Hoeilaart op 26 oktober 1911
Priester gewijd in Mechelen op 5 april 1937
Leraar O.L.V. College Vilvoorde 1937-1944
Onderpastoor St. Jozef Anderlecht-Veeweide 1944-1959
Pastoor in Zemst vanaf 1959
Gestorven in Leuven 8 sep. 1970
Begravenis in Zemst op 12 sep. 1970
Begraven in familiegraf in Hoeilaart

Henricus Van Itterbeeck

1970

Frans Henri Marie Van Itterbeeck
Geboren in O.L.V. Waver op 9 maart 1929
priester gewijd te Mechelen op 17 april 1955
onderpastoor in Hombeek 1 mei 1955 tot 2 juli 1959
onderpastoor Vilvoorde (Kassei) van 3 juli 1959 tot 15 maart 1970
onderpastoor in Zemst van 16 maart 1970 tot 24 oktober 1970
pastoor in Zemst van 24 oktober 1970 tot 17 april 2005
verblijf Convent van Betlehem (Duffel) van 1 mei 2005

Bron: parochiearchief van Zemst Sint-Pieter
bewaarder: kerkfabriek
archief van het aartsbisdom Mechelen

Mechliniensia reg. 192 deel 3 fol. 85

Vicarii Brabantiae nr 236 p 132

Registrum vicepastorum et coadjutorum dicecis Mechliniensis
ab anno 1759 12 jan. usque ad annum 1786 12 jan.

Er zijn nog meerdere stukken betreffende de parochie. Een deel van de verslagen van de dekens, werd vertaald. Doodsbrieven en -prentjes, krantenknipsels ... zitten in een map.

Andere bronnen:

de kerkrekeningen worden bewaard in het rijksarchief
de plannen van de verbouwing van de kerk rond 1770
zijn eveneens in het rijksarchief te raadplegen
de briefwisseling tussen pastoor J.J. De Ceuleneer en het
bestuur van het Dijle departement (1797) vinden we in het modern
archief van de gemeente Zemst, gedeponneerd door de gemeente in
het rijksarchief

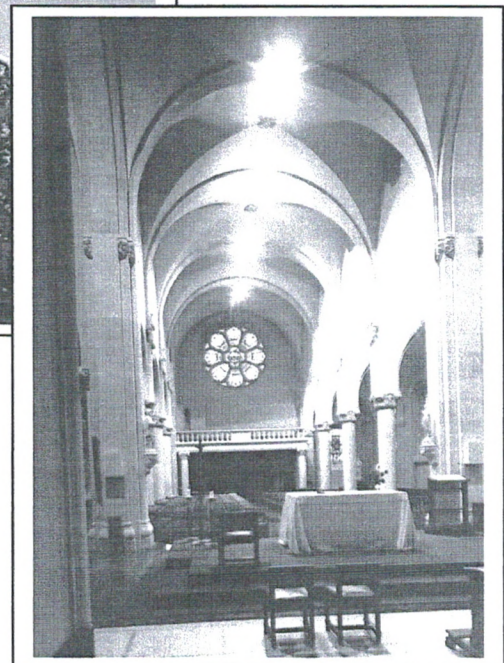
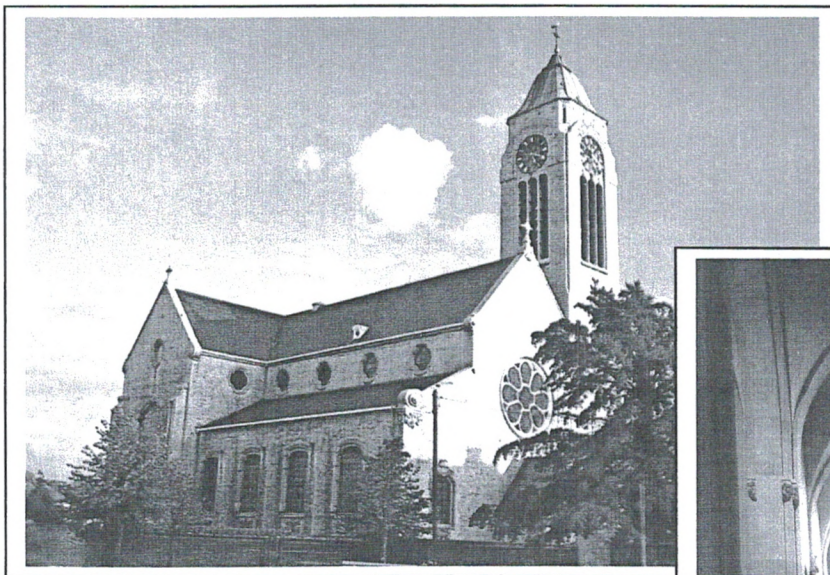

de minuten van notarissen J.J. en J.B. Verstraeten bevatten de testamenten van meerdere pastoors in de periode 1780-1850 archief overgebracht naar Leuven

de Kroniek van Semps 1775-1815 van Roger Van Kerckhoven gaat dieper in op de parochiale toestanden in die periode.

het bisschoppelijk archief in Mechelen bevat alle administratieve informatie van de parochie Zemst

de oudste gegevens worden bewaard in het archief van Lille, Pas de Calais daar wordt het archief van het bisdom Ter Kameren bewaard de informatie gaat terug tot voor de jaren 1000

Sint-Pieterskerk is volledig opgetrokken in zandsteen, neo-rocaillestijl. Ze vervangt de gotische kerk dat in 1914 door brand verwoest werd.

✠

Eenen roeten aerd vermenigvuldigt de vrienden en bedruft de vyanden; in eene liefdadige spraek in eenen goeden mensch brengt overvloedige vruchten voort. Ecd. 6.

Ik zal u eenen herder naer myn hert geven en hy zal u met wysheyl en geleerdheyl heeden. Jer. 3.

Bid voor de Ziel

van den zeer eerweerden Heer
Franciscus Josephus Verlinden,

geboren te Mechelen den 1 September 1771; Priester gewyd te Emmeric in November 1799, heeft in stille bediening de parochien van O.L.V. over de Dyl en van den H. Joannes te Mechelen, dient intusschen tot onderstand van den hoogachtbaren Heer-Landsheer in het bediening van het Aertsbisdom; wordt na het Concordaet agtervolgens Onder-pastoor van Sempst en van O.L.V. over de Dyl te Mechelen, en in 1810, Deken en Pastoor van Vilvoorden, alwaer hy godvruchtiglyk in den Heer ontslapen is den 21 Meert 1844.

Die vele zullen indruyven hebben in den weg der rechtvaardigheyl; zullen blinken als sterren in de eyndelose eeuwighheyl. Dan. 12.

Kiet, nu weid ik, dat gy woertuon myn aenschyn niet meer zult zien; — en nu beveel ik u aen God en aen het woord zynner genade, aen hem, die magtig is den beu te verhoeyen en u het ofsteel te geven met alle de heyligen. Werken der Apost. 20.

R. I. P.

TROPOTERSE DER BEDRUKTE

Waar ofbeeld van G. H. D. van t'haer velen

Onder Sempst, alwaer oeti zyn rustende de Reliquien van den H. Laurentius en van d. K. Barbara. J. B. Lemmens fecit

D. O. M.

Quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio preberet te.

Om dat gy aen God nengenaem waert, was het noodig dat gy beproefd wierd. Tob. 12. v. 13.

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER

Den zeer Eerweerden Heer **JOANNES-ANTONIUS VERHAEGHEN,**

*Gehoren te Mechelen den 8 December . . . 1778.
Priester gewyd te Boreken in Westphalen. 1802.
Onderpastor te Sempst den 4 November . . . 1805.
Ward benoemd Pastor der zellide parochie den 31 Mey 1813.
Na bediend te zyn van de III. Sacramenten van onze Moeder de H. Kerk, sterft aldaer den 28 July 1832. Zyne plegtige Uylvaerd zal geschieden Maendag 13 Augustus ten half-negen uren.*

Ook zal er gedaen worden eenen Lykdienst wegens het Broederschap van O. L. V. van den Schapulier, in de Kerk van de III. Apostelen Petrus en Paulus binnen Mechelen, den 27 Augustus, ten 8 uren.

Nog eenen Lykdienst, in de parochiale Kerk van Vilvoorden, wegens het Broederschap der Geloovige Zielen, den 28 Augustus, ten 9 uren.

Qui bene presunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo et doctrina.

Dat dobbel eer beweezen worde aen de Priesters, die hun ampt wel bedienen, besonderlyk aen die, welke aenhouden het woord en de leer van Christus te verspreiden.

I. AD TIMOTH. c. 5. v. 17.

Mevrouw Weduwe DE LAET, geboren Pelagie BERNAERTS;
Mijnheer en Mevrouw DE LAET-MEULDERMANS en hunne kinderen;
De familieën BERNAERTS en DE LAET,

laten U met diepe droefheid weten het smartelijk verlies dat zij komen te ondergaan door het afsterven van hunnen welbeminden broeder, oom, groot-oom en bloedverwant,

DEN EERWAARDEN HEER

Victor-Willem BERNAERTS

Rustend Pastoor

geboren te Leest den 5 Augustus 1840 en godvruchtig in den Heer ontalpen te Mechelen den 7 Augustus 1925 voorzien van de HH. Sacramenten der Sterfenden.

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de teraardebestelling te Sempst, zal plaats hebben op Dinsdag 11 Augustus, te 11 uur, in de parochiale kerk van O.-L.-Vrouw over de Dyle.

De dertigsten Woensdag, Donderdag, Vrijdag, 12. 13. 14 Augustus om 7 en 7.30 uur.

Een tweede plechtige dienst zal plaats hebben op Woensdag 12 Augustus te 10 uur in de parochiale kerk van Sempst.

ZIJ BEVELEN ZIJNE ZIEL IN UW E GODVRUCHTIGE GEBEDEN.

Vereniging ten sterfhuis, Louisastraat, 24, te 10 3/4 uren.

Mechelen, 8 Augustus 1925.

Druck. H. Diencks-Beke, Zonen.

Nooit vond men op zure lippen iets anders dan woorden van sterke oprichtigheid en waarheid; hij was een sterke rechtzinnige ziel, die wel deed en zeggen liet. (H. Hier.)

†
Bid voor de Ziel van Zaliger
den Zeer Eerwaarden Heer

VICTOR-WILLEM BERNAERTS

Rustend Pastoor

Geboren te Leest, 5 Augustus 1840.
Priester gewijd te Mechelen, 18 Januari 1867.
Onderpastoor St. Jacob-Goudenberg
Brussel, 25 Januari 1867.
Pastoor te Sempst, 24 December 1885.
Rustend Pastoor, 21 December 1921.
In den Heer ontalpen te Mechelen op 7 Augustus 1925,
voorzien der HH. Sacramenten der Sterfenden.

O mijn God, vroeg in den morgen hield ik wacht bij U. Mijne ziel had dorst naar U, want mijne weg op aarde was lastig en zonder hulp of troost. Daarom ging ik naar Uw heiligdom om sterke en Gij hebt mij uwe armen geopend. (Ps. 62.)

De dagen onzer jaren zijn zeventig jaren, en heeft iemand groote levenskrachten, tachtig jaren 'en wat daarboven gaat is kwellingen en smart, want zwakte overkomt ons. (Ps. 4 XXXIX 10)

Bemide bloedverwanten in mijn leven was ik uwer gedachte aan 't altaar, bidt nu ook voor mi.
Duurbare vrienden, mijn verlangen is te rusten te midden der puinen van de kerk die mij zoo duurbare was, waar ik zoveel jaren den Heer in trouwe diende en U spreek van Hoop en opstanding. Want ik weet het heerlijker dan voorheen zal de kerk uit hare puinen oprijzen, en zoo ook omse geslaakte lichamen moeten eens glorierijk opstaan... denkt er aan... denkt in uwe gebeden ook aan hem die 't beste zins levens gaf om U op dien weg te leiden.
Zoet Hart van Jezus barmhartigheid.
Jezus Maria, Jozef!

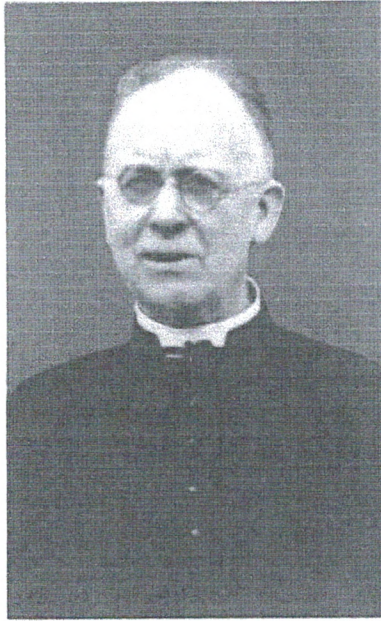
R. I. P.

Druck. H. Diencks-Beke, Zonen.

O GODE EN
ALZIJNDESTE JESUS
Zie ik hang nimmer knie
en in Uw tegemoet
digheid ik heb en wreek
U met de grootste eering
heid van mijnen gewat
dijgij 't gebed dat in
uijn hart te drakelen
levendige gewoens van
Gedaaf. Hoop en Liefde
een vriet bezwa over
mijne zaden en even
zeer vasten wil om mij
te betieren. Ierwijl ik
met groote aanroeping
en droefheid bij mij zel
ven overweg en in den
geest aanvullend uwe
zijf woeide. Hebbende
voor ogen, betieren de
proef. Dand reeds in
uere somd plaaste
over 't armen o goede
Jezus. ZIJ REFIN
WILDE HADEN EN NIETES
DOELVOED E AL MIJNE
MEZUREN GETEID.

O MIJN JESUS' BARMHARTIGHEID!
ZIEET HERT VAN JESUS, WIEES MIJNE LIEFDE!

GODVRUCHTIG AANDENKEN
VAN
Zeereerwaarde Heer Louis CLICTEUR
PASTOOR VAN ZEMST ST-PIETER

U weet dat mijn Verlosser leeft en dat ik zal bestaan

†
ZALIG AANDENKEN VAN
Zeereerwaarde Heer Louis CLICTEUR

PASTOOR VAN ZEMST ST-PIETER

geboren te Mechelen op 23 december 1874,
aldaar Priester gewijd op 9 juli 1900,
Professor aan het St Jan-Berchmans College
te Antwerpen op 2 september 1900,
Onderpastoor te Kampenhout op 2 september 1903,
Pastoor te Zemst sedert 9 maart 1922,
aldaar godvruchtig in de Heer ontslapen,
voorzien van al de genademiddelen van
onze Moeder de H. Kerk op 27 april 1959.

De plechtige afscheidsgedachte van de laatste be-
stelling heeft plaats gehad in de parochiale kerk van St
Pieter te Zemst op vrijdag 1 mei te 11 uur.

Een goede herder, bijtug heer, een wijze man, een
vrome priester, de van allen zo geliefde pastoor. Daarom
zijn wij bestroefd.

Hoedheid van ons van zijn parochianen. Hij zag in
hen alleen het schone. Het zijn allemaal brave mensen.
De kinderen waren zijn beste vrienden. Hij heb altijd
veel vreugde beleefd aan de plechtige Communie, ge-
tuigde hij ons vele uren zonnig, na het lot, hij hield van
de zieken, ontfermendst toen hij er voor boden te
Scherpenheuvel en in Hammekke.

Zijn eigen ziekte-kruis, soms zo zwaar, droeg
hij geduldig, met de ruzie hijs om de arm, al tijdens
zijn tweemaal woedig te kunnen dragen. Stichtend
voorbeeld voor wie hem mocht beraden.

Mijn goede parochianen, zie al en een plaatsje had
in mijn hart, vergeet niet en laat iedere zondag in de
H. Mis en thuis voor uw gestorven herder.

- † M. Petrus, pastoor van onze parochie bij v.
- † Jozef bij v.
- † O. L. Vrouw van het Hammekke bij v.
- † M. Maert van Jezus, onterm L. over L. vrouwe dienaar.

Op het feest van Onze-Lieve-Vrouw-geboorte nodigde de Heer tot Zijn
vreugde in de hemel

De Heer Pastoor Marcel ERKENS

geboren te Hoellaart op 26 oktober 1911,
priester gewijd te Mechelen op 5 april 1937,
leraar aan het O.L.Vrouwcollege te Vilvoorde van 1937 tot 1944,
onderpastoor van de Sint-Jozefparochie te Anderlecht-Veeweide van 1944
tot 1959,
pastoor van de Sint-Pietersparochie te Zemst sinds 1959,
overleden te Leuven in de Sint-Raphaëlskliniek op 8 september 1970,
gesteund door het gebed van de Kerk in het Sakrament der zieken.

Dit melden U in droefheid maar met hoop op een vreugdevol wederzien :

- De Heer en Mevrouw Georges ERKENS-STERCKX;
- De Heer en Mevrouw Maurin ERKENS-VANDERPEBEN;
- De Heer en Mevrouw Marcel ROOSTAL-ERKENS, zijn broeders en zusters;
- De Heer en Mevrouw Paul ERKENS-DECOSTER en kind;
- De Heer en Mevrouw Hilare ERKENS-AUYDERSMANS en kinderen;
- De Heer en Mevrouw Justine BRUS-ERKENS en kinderen;
- De Heer en Mevrouw Danny DEVLUSTER-ERKENS en kinderen;
- De Heer en Mevrouw Ghislain ERKENS-CHARLIER en kinderen;
- De Heer en Mevrouw Guy CLAESSENS-ERKENS;
- De Heer en Mevrouw Jean BLANC-ERKENS en kind;
- De Heer en Mevrouw Jean-Marie ERKENS-THELEMAINS en kind;
- Jonkheer Michel ERKENS;
- De Heer en Mevrouw Freddy LA ROSE-ROOSTAL;
- Mevrouw Maryleen ROOSTAL;
- Jonkheer Stefan ROOSTAL, zijn neven en nichten;
- De Heer Dekan en de priesters van de dekenij Zemst-Eppegem;
- Mevrouw Eliza VALIE, zijn vrouwe huishoudster.

Zij nodigen U uit op de plechtige Eucharistieviering, door de priesters van
de dekenij Zemst-Eppegem voorgezeten, op zaterdag 12 september 1970
om 11 uur, in de parochiekerk van Sint Pieter te Zemst. Nadien heeft de
bijzetting plaats in de familiegrafkeider te Hoellaart.

Er is gelegenheid om het stoffelijk overschot te groeten in de pastorij van
Zemst vanaf 10 uur.

Op zaterdag 19 september om 10 uur, zal in de parochiekerk van Sint
Clemens te Hoellaart een zielenis opgedragen worden ter nagedachtenis
van de overledene.

BID GOD VOOR HEM.

Zonleibstraat 8, 1990 Hoellaart
Jan Lindendreef 2a, 1990 Hoellaart
Vanboslaan 6, 1990 Hoellaart

Bloemen noch kransen.

Druckerei G. Binst, Zemst, Tel. 613 24

†
Wil gedanken in uw gesprek met God

DE HEER PASTOOR

Marcel ERKENS

priester gewijd te Mechelen op 5 april 1937
leraar aan het O.L.Vrouwcollege te Vilvoorde
van 1937 tot 1944
onderpastoor van de Sint-Jozefparochie te
Anderlecht-Veeweide van 1944 tot 1959
pastoor van de Sint-Pietersparochie te Zemst
vanaf 1959.

Hij werd op 26 oktober 1911 te Hoellaart ge-
boren en ontmoette God in het hiernumale op
het feest van O.L.Vrouw-Geboorte, op 8 septem-
ber 1970.

Toen de Heer Jezus de mensen zag, had Hij
medelijden met hen, want zij doolden als scha-
pen zonder herder. Dit gevoel van de Meester
bezoede Mijnheer Pastoor. Wij konden hem als
de herder met het grote hart, het mobiele hart,
het ruime hart. Met een overvloedige fijng-
voeligheid leefde hij mee met het leed van
zijn kudde. In de zware tegenslagen en be-
proevingen sprak hij het echte woord van troost,
dat nieuwe moed gaf. In de wachtpost van
duistere dagen was zijn rustig geloof voor ons
een rotsvast fundament.

Met braven ontroering stond Mijnheer Pastoor
aan de zijde van zijn zieke parochianen. Velen
kon hij weer moed geven en geloof in de
welddad van het leven. Door zijn eenvoudige
vriendschap kon hij in de mensen de kracht
wekken om het leed te overwinnen, om in
mildheid de weg van het menselijk lijden te

gaan, ten einde toe. Wie alle grond onder zich
voelde wegglijden, kon zich vastklampen en
ontvallen aan het medeleven van een echte
vriend.

Bij de geboorte van een kind beseften wij hoe
ontroerend het mysterie van het leven is. De
wijding van dit mysterie groeit naarmate het
kind een mens wordt, die zichzelf tot broed
maakt opdat anderen leven. Een herder sterft ;
zijn parochie, zijn familie, zijn vrienden, leven.
De herder overleeft de dood.

Moge God en zijn heiligen ons herder aan de
poort van het eeuwige leven overwinnen. Moge
Mijnheer Pastoor in ons hart de ergplaats be-
waren als een gebed van dank om al zijn
menselijke schoonheid. Dat hij aan Gods rech-
terhand voor ons ten beste spreke, opdat wij
mensen worden met hetzelfde grote hart, opdat
wij dezelfde vrude, dezelfde vreugde kennen.

De familie ERKENS dankt U voor de bijlaken
van medeleven.

Druckerei G. Binst, Zemst, Tel. 613 24

Tijdens het jaarlijks bezoek van de deken aan de parochie, werd een nauwkeurig verslag opgemaakt. Wanneer de pastoor verzuchtingen had, werden die aan de bisschop bekendgemaakt. Na 1650 nam de bevolking van de parochie Zemst jaarlijks toe. De pastoor had dagelijks dopen of begrafenissen. Hij kon het niet langer alleen aan. Zemst was een van de eerste parochies die een "*vicepastor*" kregen. Wanneer dat precies was, vonden we nog niet terug omdat er uit die periode geen lijsten zijn. Nochtans zal die benoeming in de verslagen van de deken te vinden zijn. Het was rond 1680. Tot 1960 is er ononderbroken steeds een onderpastoor geweest. Onderpastoors waren de redding in moeilijke omstandigheden. Ze vingen de perioden op na het afsterven van de pastoor. Een onderpastoor werd aanvankelijk benoemd voor een jaar. Daarna werd die verlengd met opnieuw een jaar. Ze keken uit naar een benoeming als pastoor. Hun inkomen was gering in vergelijking met een pastoor. Die verhouding veranderde niet na 1800 wanneer de geestelijken staatsambtenaren werden.

de onderpastoors

Nomina vicariorum hujus parochiae quae invenire potui (volgens AAM)

Jacobus Van de Wauwer ex Boom, obiit in Meerbeek 4 april 1708 fuit vice pastor in hac parochia per 31 annos	1677
Petrus Van Brussel erat vicepastor	1709
Andreas Artssens id	1710
Henricus Van Leemputten id	1721
Franciscus Verheyen	1724
Joan. Lambertus Van der Veken aangesteld door de aartsbisschop op 21 mei 1731 op 26 juni 1734 met 2 jaren verlengd op 23 juni 1736 opnieuw betaald als onderpastoor tot de zomer van 1744	1731
Petrus Franciscus Bidori aangesteld plaatsvervanger op 2 juni 1736	1736

J.B. Dens	1744
benoemd op 22 oktober 1744 voor 3 jaren, verlengd	
Carolus Hertsens	1749
benoemd op 28 mei 1749 tot in juni 1761	
Laurentius Van den Heuvel	1761
benoemd voor 5 jaar op 11 juni 1761	
geboortig van Zemst, later pastoor in Santbergen	
Joannes Josephus De Middel	1767
benoemd op 23 juni 1767	
Joannes Henricus Preuveneers	1776
benoemd op 1 augustus 1776	
daarvoor onderpastoor in Winksele	
Petrus Idiers	1777
benoemd op 7 mei 1777	
Petrus Van der Maelen	1782
Josephus Rullens	mei 1785
Tot in de zomer van 1795	
Petrus Josephus Van der Borgt	op 20 juni 1795
M. Nesen	1800
in 1802 nog in dienst	
Joannes Franciscus Verlinden	18..
Joannes Antonius Verhaeghen	1805
postea hic pastor	
Guillielmus Poncelet	1813
Geboren in Diest 13 oktober 1790, benoemd 22 juli 1813	
pastoor in Keerbergen op 31 oktober 1822	
H. Dionysius Maguire	1823
Geboren 2 mei 1800, benoemd 25 februari 1823	
naar Buken 31 december 1834	

- Josephus Lambrechts 1834
Geboren 5 februari 1806, benoemd 31 december 1834
tot 29 augustus 1835
- Franciscus Canoniers 1835
Geboren 12 maart 1806, benoemd 29 augustus 1835
uit Rotselaar, werd onderpastoor in Schriek +21 januari 1837
- Felix Joannes Verstraeten 1837
Lubbeek geboren 10 juli 1802, benoemd 9 februari 1837
onderpastoor in Winksele, pastoor in Holsbeek 28 juni 1844
- Franciscus Dierickxsens 1844
Geboren 3 augustus. 1819, benoemd 30 september 1844
naar college in Diest op 29 oktober 1845
- Joannes Baptist Verhulst 1845
Geboren 15 oktober 1814, benoemd 29 oktober 1845
Uit college in Diest, naar Muizen op 30 september 1846
- Egidius Henricus Justinus Hermans 1846
Geboren in Diest 17 mei 1822, benoemd 30 september 1846
kwam uit het seminarie; overleden 12 november 1852
- Isidorus Josephus Verboven 1852
Geboren Tongerlo 20 juli 1822, benoemd 22 november 1852
vroeger onderpastoor in Elewijt
later pastoor in Melckwezer 18 juni 1864
- Petrus Rolandus Smits 1864
Geboren Oosterhout 9 januari 1834, benoemd 30 juni 1864
Onderpastoor in Meer; later onderpastoor in Schelle 18 juni 1864
stierf in Schelle in januari 1866
- Franciscus Isidorus Vermijlen 1866
Geboren in Schriek 12 juni 1842, benoemd 10 januari 1866
pastoor St-Joseph Londerzeel op 1 juli 1871
- Josephus August Moorkens 1871
Geboren in Herent 12 juli 1844, benoemd 10 juli 1871
was onderpastoor in Tielt, naar Werchter op 23 december 1890

- Joannes Baptist Cornelis 1891
Geboren in Steenhuffel 16 februari 1867, benoemd 20 maart 1891
seminarist, "*elum. Nosoc.*" In Boom op 27 april 1917
- Florentius Martinus Josephus Van de Sande 1917
Geboren in Duffel 7 februari 1877, benoemd 5 mei 1917
was onderpastoor B.M.V. Hanswijk
werd onderpastoor in Mechelen St.-Jan op 19 augustus 1922
- Alfonsius Augustinus Carolus Janssens 1922
Geboren in Nassau 24 april 1887, benoemd 19 augustus 1922
was onderpastoor in St-Eligius Antwerpen en Aartselaar op 30 augustus 1929
- Joannes Hubertus Verbist 1929
Geboren in Elewijt 18 maart 1898, benoemd 31 augustus 1929
Als professor in St-Romboutscollege op 11 juni 1930
- Alfonsius Bernaerts 1930
Geboren in Essen 13 april 1905, benoemd 11 juni 1930
seminarist, werd onderpastoor in St-Lambrechts-Woluwe
op 10 november 1932
- Joannes Baptist Coosemans 1932
Geboren in Perk 19 november 1898, benoemd 19 november 1932
Was rector, hier onderpastoor tot 11 augustus 1946
- Josephus Leysen "*Jefke*" 1946
Geboren in Kasterlee 6 april 1920, gewijd 27 mei 1945
benoemd 25 september 1946
onderpastoor in Meerhout 31 oktober 1961
pastoor in St.-Niklaas Zoerle Parwijs (Westerlo)

onderpastoor J. Leysen met de chiroleiding in Wildenburg

Commentaren

Vanaf 1750 gingen meerdere Zemstenaars naar het seminarie. Dat was trouwens de enige mogelijkheid om naar de universiteit te gaan. Koster Andries Van Bever en brouwer Vanhaecht lagen daarvan aan de basis. Pachterszonen kregen de kans om, in hun eigen parochie te studeren om naar het seminarie te kunnen. Dat leidde tot meerdere roepingen. Die ondersteuning werd door het bisdom geapprecieerd. Wie er in Zemst catechist was, wordt niet vermeld. Dat wijst erop dat hij niet door het bisdom benoemd was, dat het een parochiaan was. Op 22 februari 1776 kreeg onze parochie een catechist die was aangeduid door het bisdom. Laurentius Cornelius Timmermans, diaken in Mechelen, "*futurus catechista in Sempis*". Dat zal de oude pastoor Cornelis wat ontlast hebben. Natuurlijk was Zemst niet de enige parochie die een catechist kreeg. Pastoor J.J. De Ceuleneer (1777) kreeg ook hulp aangeboden. Overvolle seminaries zorgden voor een overaanbod priesters. Ludovicus Horckmans uit Hombeek werd vaste biechtvader in Zemst vanaf 27 augustus 1779. Hij moest afspreken met pastoor De Ceuleneer en met onderpastoor Preuveneers op welke tijdstippen hij moest beschikbaar zijn. Daarnaast kon de pastoor beroep

doen op de paters Dominicanen om de jaarlijkse vastenpreken te houden. Ook de leken kwamen aan bod. Het gildeleven was nog nooit zo intens geweest. Vooral bij plechtige begrafenissen namen zij een deel van de uitvaart op zich.

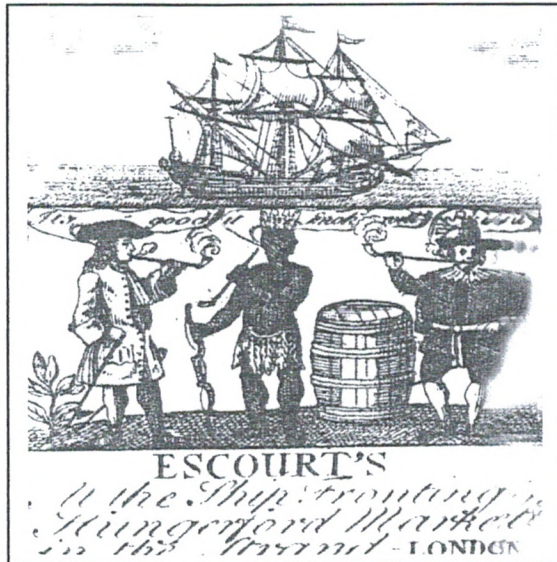
Dat bloeiende parochieleven werd afgebroken door de inval van de Fransen in de zomer van 1794. Pastoor de Ceuleneer weigerde de "*eed van haat*" te zweren. Dat kostte hem 2 jaren gevangenisstraf. Onderpastoor Van der Borght legde de eed wel af. Hij werd echter door de parochianen "*met klikken en klakken buiten gesmeten*". Hij keerde nooit terug. Het duurde tot 1850 eer alle plooien gladgestreken waren. Door de opkomst van het katholiek onderwijs verwierf de Kerk een nieuwe machtspositie. Vanaf 1900 kregen geestelijken opnieuw het respect dat zij verdienden.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de afstand tussen priester en parochiaan veel kleiner. Wat vroeger uitsluitend door de pastoor beheerd werd, kwam nu gedeeltelijk op de schouders van de onderpastoor. De onderpastoors moesten zich ontfermen over de jeugd. Onderpastoor Leysen heeft die taak met ijver volbracht. Hij was niet alleen proost, hij was een lid van de chiro. Voor hem kwam het Tweede Vaticaans Concilie decennia te laat.

Pijpelogie: een boeiende, niet alledaagse hobby.

Emiel Pardon en Axel Nees.

Pijpelogie is de naam die door de verzamelaars en opzoekers internationaal gegeven wordt aan de hele wetenschap die ontstaan is rond het vervaardigen, het dateren en determineren van de honderdduizenden pijpkleifragmentjes die overal in het Oude Europa, maar ook in de voormalige koloniale gebieden teruggevonden worden. Door het veelvuldig multidisciplinair onderzoek is men er in de loop van de laatste honderd jaar in geslaagd om aan de hand van de kleipijpproductie in de voornaamste pijpenmakerscentra een zeer omvangrijke chronologische gegevensbank samen te stellen, voor

kleipijpverzamelaars geldt dit als een goede, steeds completer wordende open catalogus, die niet zozeer naar geldwaarde, dan wel naar datering en determinatie van verworven fragmenten een grote hulp is. Archeologen vinden dan weer baat bij dit gebundelde opzoekwerk, omdat pijpfragmentjes in vele gevallen, (mede) mogelijk maken om bewoningslagen te dateren, of te helpen dateren.

Miel Pardon en Axel Nees zijn beiden al jaren verwoede verzamelaars, hebben beiden een steeds groeiende verzameling uitgebreid, waarin pijpjes uit de vroegste periode tot de 20ste eeuwse kleipijpen vertegenwoordigd zijn. Zij werken met de klasseringmethode van DUCO, een autoriteit op pijpelogisch gebied, maar vinden tegenwoordig zeer veel informatie op internet. Zelf hebben zij langs deze weg ook al een aantal gegevens kunnen verstrekken aan "De Nederlandse kleipijp" en "knasterkopf", twee verenigingen die op internet te raadplegen zijn. Voor wat, hoort echter wat, en als je in je collectie pijpentypes of merkjes hebt die, deze verenigingen nog niet kennen, wordt er tevens van je verwacht dat je hierover de nodige gegevens meedeelt. Zo draag je meteen als zoeker/verzamelaar je steentje bij aan de grote catalogering van alle kleipijpenmodellen en variaties die er in de loop der eeuwen gebruikt zijn.

In België hinkt de pijpelogie wat achterop in vgl. met Nederland, Duitsland, Engeland en Frankrijk. Omdat de pijpenmakerscentra weinig concrete gegevens hebben nagelaten, maar ook omdat de kleipijpenfabricage in ons land nooit zulke vlucht heeft genomen als in onze buurlanden. De verzamelaars van het Belgische kleipijpen zijn

dikwijls genoodzaakt te rade te gaan in de literatuur in de buurlanden, doch er is de laatste jaren beterschap op komst.

Emiel Pardon (°1929) zag het levenslicht achter het station van Epegem, maar verhuisde naar Mechelen. Hij werd al snel gebeten door de opgravingmicrobe, sloot zich aan bij de Mechelse Archeologische kring, onder wiens hoede hij op heel wat locaties meehielp bij nood –en geplande opgravingen. Intussen is hij al veertig jaar bezig met het opzoeken, determineren en dateren van bodemvondsten. De kleipijpjes in al hun verscheidenheid boeiden hem het meest, en stelde zijn vondsten al eens tentoon te Mechelen. Het was in die hoedanigheid dat hij Axel Nees leerde kennen.

Axel Nees (°1953) kwam door zijn studies toerisme in contact met geschiedenis,

archeologie, kunst en cultuurgeschiedenis. Hij raakt gebeten door het leven van de kleine man door de geschiedenis heen en begon al op 45 jarige leeftijd pijpenkopjes te verzamelen. Hij heeft daarenboven een passie voor tekenen en schilderen. Zijn eerder bescheiden collectie pijpenfragmenten bestaat uit oogvondsten, maar ook uit aangekochte partijtjes pijpenfragmenten die hij op rommelmarkten en brocantebeurzen wist te strikken. Door toeval raakten de twee mannen in gesprek. Miel zocht al heel lang iemand om zijn

collectie te catalogeren aan de hand van werktekeningen.

Miel en Axel zijn tevens actieve leden bij "de Semse", de heemkundige kring van de gemeente Zemst, waar de collectie uiteindelijk een onderkomen zal vinden in het Erfgoedhuis, Schoolstraat 17 1980 Zemst, vanaf ongeveer de maand maart 2011.

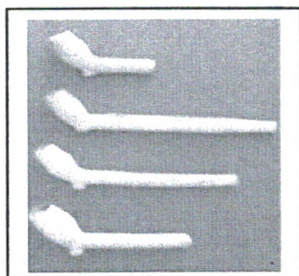
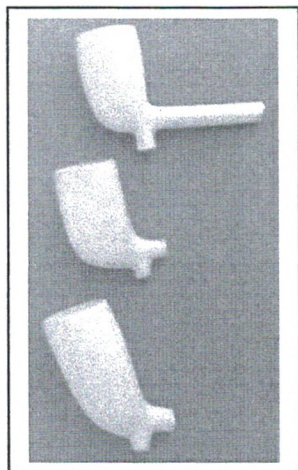
De pijpenfragmenten van Miel komen meestal uit Mechelen, en die van Axel werden gevonden in Vilvoorde en het Brusselse.

De tabaksconsumptie als genotmiddel kwam pas op gang ongeveer honderd jaar na 1492, toen Columbus de Nieuwe Wereld aan de landkaart toevoegde. Aanvankelijk werd de tabaksplant benut en gekweekt voor zijn vermeende geneeskrachtige eigenschappen.

Het eerste pijproken gebeurde dan ook in een taboesfeer. Men associeerde het eten van rook immers als hekserij en magie, en de eerste tabaksdoden vielen dan ook niet tengevolge van nicotine of teer, maar door de hand van de beul. Met name de katholieke kerk en de katholieke Engelse koning Jacobus I waren tegen het nieuwe genotsmiddel. Zeelui en kolonisten hadden het gebruik meegebracht uit Amerika, en de gegoede burgerij rookt clandestien tabak. De eerste kleipijpjes werden in Engeland vervaardigd omstreeks 1585, nadat Sir Waler Raleigh het genotsmiddel aan het Britse hof had geïntroduceerd. Vanaf was het hek van de dam, en het succes van tabakroken met de aarden pijp was niet meer te stoppen. Engelse soldeniers namen het gebruik mee naar de Noordelijke Nederlanden in 1585/1586, toen de graaf van Leicester hier met zijn troepen vertoefde, en enkele pijpenmakers vestigden zich definitief in wat later de grote pijpenmakerscentra zouden worden. Amsterdam, Gouda, Gorichem, enz. Nog vrij lang nadien zou de Engelse pijpjaarde geïmporteerd worden naar de Nederlanden, verpakt in kleine vaatjes.

Het maken van pijpjes in pijpjaarde is een zeer arbeidsintensieve bezigheid, waarbij zo'n 38 verschillende handelingen verricht moeten worden. Men onderscheidde al snel de "sleghte" of "ghemeyne peype" en de "goede" of "porceleyne peype".

Jammer genoeg werd slechts 1/10de van de pijpjes, van zo gegeerde reliëfversieringen op ketel en/of op het rookkanaal (steel) voorzien. Het gros van de pijpenkopjes zou dus anoniem blijven, ware het niet dat de makers in de eerste gevallen de pijpjes op de onderkant van de hiel voorzagen van

een hielrekje.

De vormevolutie, de evolutie in de ketelhoek en ketelgrootte en de ontelbare variaties op de gangbare modegevoelige reliëfversieringen vormen een basis voor het indelen en determineren. Van elke type bestaan nog tal van regionale

plagiaten en variaties.

Ook de Turkenhoofden, Jacobspijpen en pijpen met mensenkoppen erop zijn er in alle soorten en uitvoeringen. Herinnering –of gelegenheidspijpen vonden een gretige afname evenals pijpjes die een voor een of andere publiciteit maakten.

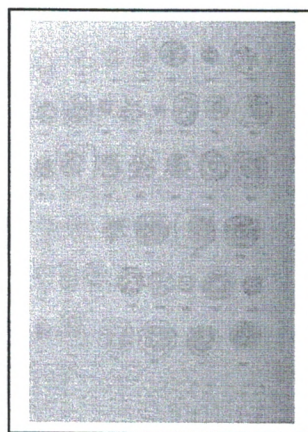
Tenslotte dient nog opgemerkt te worden, dat kleipijpjes zeer zelden een lang leven beschoren waren, bros en breekbaar als ze waren en de lange stelen raakten bovendien snel verstopt met teer. Kleipijpjes worden dan ook algemeen beschouwd als "de eerste wegwerpproducten", want ze konden voor niets meer gebruikt worden, eens ze gebroken of verstopt raakten.

Sommige dure exemplaren werden wel “*uitgestookt*” veelal door “*inschiet*” in broodbakkersovens. De andere eindigden in de beerput, als verharding van het tuinpad, samen met de asse uit de kachel, of werden gewoon ter plaatse weggegooid in graskant of beek. Bij een beleg van een stad als “*Den Bosch*” rekende men uit dat er een voorraad voor veertig dagen moest klaarliggen, qua mondvoorraad, drank, brandhout, maar ook kleipijpjes en tabakstrengen. Men rekende per man drie kleipijpjes per dag. Dit geeft een beeld hoe breekbaar kleipijpjes wel waren.

Als Jan Steen in zijn beroemde herbergscènes de vloer schildert, die bezaaid ligt met kapotte pijpjes is dit zeker geen overdrijving.

Wie in de toekomst pijpenfragmentjes wenst te Laten dateren, kan dat gratis:

Miel Pardon 0473/89.89.74
of
Axel Nees 015/62.35.93

Uit: Pijpelogie 2010 – tentoonstelling Emiel Pardon en Axel Nees.
Internet: F.H.W. Friederich en Don Duco
Teylensmuseum

Er was eens {...} een herberg “*Bellevue*” te Weerde.

Colette Vanderbeken

In 1846 woonden er te Weerde 578 mensen in 107 woningen waarvan 34 herbergen. In het centrum stonden de voornaamste en oudste huizen, rondom de kerk geschaard lijk kuikentjes rond een klokken.

Een herberg bestond al vóór 1800, stond rechtover de kerk en werd vooral bezocht door de Mechelaars die in die periode over de huizen en landerijen van Weerde beschikten o.a. Delsarius, Delarivière, de Bernaerts, De Craene, De Muraille, de Vaernewijk, Woutergeerts, Van Nieuwenhuize, de Coloma, de la Faille en anderen.

Den Bellevue rechtover de kerk met zicht op de kerkhofkruisen was eigendom van Corneel De Wilder. Hij bouwde het hoofgebouw met een bovenbal, bij dansfeesten onderschraagd door houten balken.

Op 13 januari 1858 werd op verzoek van Anna Maria Virginia Juliens weduwe van Felix Philippus De Laet (overleden op 14 februari 1857) in eigen naam en als wettige moeder van haar kinderen Carolus, Guillelmus en Susanna De Laet en in tegenwoordigheid van Joannes Baptiste De Laet, vaderlijke oom van de minderjarige kinderen en hun toegewezen voogd, benoemd door de familieraad, voor het vredegerecht van Vilvoorde.

Notaris Sterckx, stelden met getuigen een inventaris op met de nauwkeurige beschrijving van alle voorwerpen, liggend geld, actiën en kredieten, titels van het nalatenschap van Felix Philippus De Laet; die gevonden werden in de beschreven plaatsen deel uitmakend van het huis gestaan te Weerde tegenover de kerk, genoemd “*Den Belle Vue*”.

De schatting gebeurde door de notaris Sterckx met advies van landbouwer Joannes Franciscus Peeters. Getuigen waren Joannes Dominicus Van Dessel, koster te Elewijt en Joannes Cornelis Jacobs, koster te Weerde.

In de keuken: een botervat en melkkuip, twee tafels, een broodmoullé, drie ijzeren ketels, tien tassen en suikerpot, een lamp, blekken koffiepot, lepels en strijkijzers. In de voorplaats met venster op straat: Een horloge, een toog, acht liters, acht en veertig halve liters, veertig halve likeurglazen, negen bierglazen genoemd kappers, twee karaffen, een schenkschotel, trechter en maat.

In de herbergplaats met venster op straat: Een koperen moor, drie kandelaars, lantaren en lamp, drie prenten, dertig kleine bierglazen, een stoof met toebehoren, een olielamp, vier tafels, drie banken, zes en twintig stoelen.

In de kelder: Acht melkteilen en boterpotten, twee zaanpotten, acht en twintig lege flessen, twee bierstellingen, zestien liter brandewijn, vier en half liter punch.

In de kleine kamer: Een schraagtafel en twee banken, vijf kuipen, twee paraplu's, twee soepkommen, twee en half kilo boter, zes en vijftig teljoren, twaalf messen,

twalf vorken en twalf lepels, een beddenbak met beddengoed, vijf en dertig kilo korenmeel.

In de slaapkamer: Een commode, beddenbak en beddengoed, kist met lijnwaad, twee kilo fijn en een kilo grof garen, vier graanzakken.

In de danszaal: Een toog en buffet, drie banken en een wan, een partij ajuin, een partij solferstokken.

Op de zolder: Een partij klaverzaad, een partij varkensvlees en vet, een partij gedorste tarwe, een partij gedorste koren, een partij tarwekaf en peulen, een beddenkoets en matras, een spinnewiel, een partij boekweitbloem, een partij olmen planken, een partij hooi, een pik, aardegetuig, hakken.

In de koeienstal: twee zwarte koeien, een vet varken, een kleine kuip, twee emmers, twee scheppen, twee grepen en een hofkoord, twee kruiwagens, een partij kolen, twee duizend tweehonderd kilo aardappelen.

Op den schelft (zolder) boven de koestal: duizend kilo korenstro, een partij zaadstro, een beervat en een schepper.

In de schuur: een partij ongeboren koren, een partij niet gedorst gerst, schelfthouders (zolderplanken), alle voeder – sloren (kolen), rapen, wortelen, bieten, hofvruchten.

Beer en mest.

Het mestrecht op het land "*de klockput*" gerst en witgraan. Het mestrecht en beer op het land aan de smid. Mest, beer en 'beternis' op het land "*'t Weerdeveld*". Mestrecht op het land "*Auland*". 'Beternis' op het hofland. Het ledige land in het "*Kerselareveld*". Het braakland op den "*klockput*". Het ledige land op het "*Weerdeveld*".

Alle klederen, lijnwaad en goud, het geheel voor een bedrag van 2.220,54 fr. min de som van 355 fr voor de huur van "*Den Belle Vue*" aan de weduwe De Wilder.

De nieuwe uitbater was Sus, een Mechelaar, een leuke en slimme man. Van hem werd geschreven dat hij ook lui was, soms kroop hij voor acht dagen in zijn bed en was de deur op slot. Waarom? Zomaar {...}

Veel mannen namen dikwijls de verkeerde poort en draaiden rechts of links af in plaats van naar de mis te gaan. Pastoor Vander Linden (1879/1900) kwam dan voor hij op de kansel kroop zijn misgelopen parochianen aanmanen om naar de kerk te komen en daar kregen ze dan een donderpreek.

Sus de Mechelaar had er iets op gevonden, hij wilde de pastoor helpen. Een viertal had een gewone afspraak voor een kaartspel. Nu gebeurde het dat een man ontbrak. Een deftige mijnheer kwam binnen gestapt en hij wilde als vierde man meespelen. De kaarten werden geschud tot een van de gezellen een kaart liet vallen en bij het oprapen van de kaart schrok hij zich een breuk. De deftige vierde man had bokkenpoten, dat moest voorzeker de duivel zijn. Het was de laatste maal dat pastoor Vander Linden de kaartspelers miste.

Pastoor Vander Linden nam geen blad voor de mond, van op de preekstoel sprak hij zijn parochianen toe, met naam en toenaam. Hij donderde op de al te nauwe verwantschap tussen de trouwlustigen, neven en nichten die met elkaar huwden. De

Peeters, Janssens, Vanden Eede's, Van Messem's e.a. {...}. Hij riep de jongeren op van onder de kerktoren weg te gaan en een levensgezel in de buur gemeenten te gaan zoeken.

Pastoor Renis (1900/1913) was niet groot maar was wel opgewassen tegen de catechismusbende, vooral die van Stoempershoek, hij deed ze plaats nemen op de communiebank als straf. Franciscus Judocus Van Humbeek zat er meermaals op, hij was nogal rap van tong en kopstuk van de belhamels.

Pastoor Van Overstraeten (1913/1931) was een zakenman, plannenmaker en uitvoerder. Aan hem is de meisjesschool in de pastorijsstraat te danken.

Joannes Josephus Van Humbeek (1838) en Maria Elisabeth Van Den Heuvel 1841/1932 met familie en burens voor het huis in de Binnenweg 40.

Achterste rij:
Cornelius Van Messem en Michael Adolf Van Messem, Franciscus Edmond Van Humbeek, Petrus Ludovicus Van Humbeek, Eduardus Franciscus Van Humbeek, Petrus Joannes Van Humbeek.
Tweede rij:
Philippa Wyns, Josephine Van den Eede, Maria

Elisabeth Elisa Van Humbeek, Anna Josephina Van Humbeek, Francisca Van den Eede, Maria Josepha Van den Eede, Maria Prudentia Van den Eede.

Derde rij: Van Humbeek (zuster van Joannes Josephus), Coosemans Appolonia met dochter Maria Van den Eede, Maria Elisabeth Van den Heuvel, Joannes Josephus Van Humbeek, Louis Van den Eede.

Eerste rij: ?, Hedwige Seraphina Columba Van Messem, Joanna Maria Van Humbeek, Anna Josephina Van Humbeek, Angela Van Humbeek, Joannes Josephus Van Humbeek.

Deze foto werd genomen tijdens WO I en werd naar Engeland gestuurd naar de oudste zoon Frans die daar op de vlucht was met vele andere Weerdse families.

Franciscus Edmond Van Humbeek, landbouwer, herbergier, handelaar en marktkramer geboren te Weerde op 30 mei 1876 (+1956)

Hij huwde te Weerde op 29 juli 1903 met Maria Prudentia Vanden Eede (1880/1966) dochter van Petrus Joannes Vanden Eede en Georgina Rosa Ferdinanda De Smedt. Edmond Van Humbeek kocht de herberg "den Bellevue" bij zijn huwelijk en vanaf dan hoorde deze herberg bij de naam Van Humbeek.

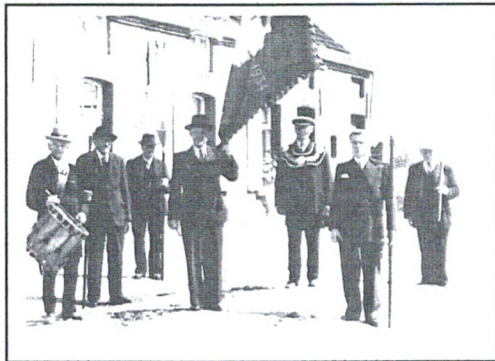

Franciscus Judocus Van Humbeek (1873/1951) geboren als oudste zoon van Joannes Josephus Van Humbeek (1838) en Marie Elisabeth Vanden Heuvel (1841/1932) huwde te Perk op 6 juli 1909 met Maria Coleta De Boelpaep, geboren te Perk op 14 augustus 1884 (1971), dochter van Joannes Augustinus De Boelpaep en Maria Rosalia Lepage.

Het pas getrouwd stel ging in de Damstraat wonen waar ze een herberg uitbaatte in het huis dat voor hen gebouwd was door brouwer Janssens.

Wanneer de bouw van het "*Brouwershuis*", een herberg met balzaal, in de Dorpstraat klaar was verhuisden ze daar naartoe. De bals waren steeds overvol, van ver uit de omgeving kwamen de gasten om op de deuntjes van het orgel te dansen. Gans de familie (broers en zussen van beiden) werd ingeschakeld om voor de bediening te zorgen. Herhaaldelijk werden er toneelstukken en dictieavond opgevoerd.

In 1932 werd Frans Judocus Van Humbeek gehuldigd voor de talrijke rollen die hij 25 jaar lang vertolkte, enkele titels: De twaalf bulten; De boeren van Oolen; In de war, Spoken of dieven; Schilders in huis; De zak der misdaad; Neef Anselm; Elsje uit den Heidekant; Vijf minuten te laat, stuk dat zelfs bekroond werd te Vilvoorde. Kluchtliederen waren zijn favorieten met o.a. Een dikke tsjoe en Peer grosse-caisse. Ook het schminken van zijn medespelers was een van zijn vaardigheden.

Vlaamse kermissen werden ingericht in de tuin achter het "*Brouwershuis*".

Frans was lid van de Sint-Sebastiaansgilde en ging dikwijls naar de schietingen in de wijde omgeving, zelfs tot Brussel.

Oorlogsgeweld 1914/1918. Duitsland verklaart de oorlog aan Frankrijk en Engeland. België hoopt op neutraliteit.

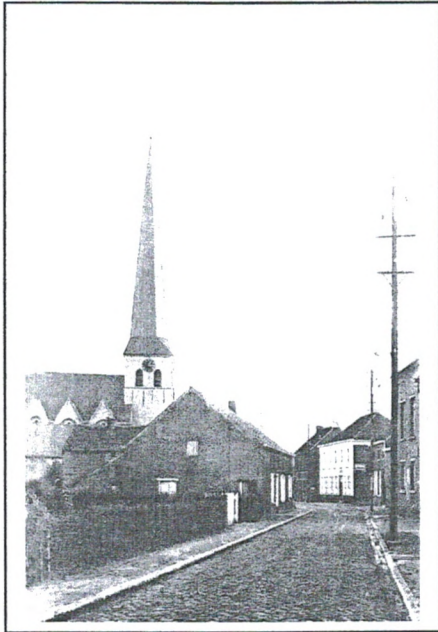
Op 24 augustus werden de Duitse troepen op de steenweg Elewijt-Eppegem opgemerkt. De Belgische soldaten marcheerden langs de Damstraat en de Zemstseweg naar Mechelen om zich daar te verschansen. 40 huizen werden vernield of in brand gestoken.

De Weerdenaars vluchtten naar Mechelen, Antwerpen en zo steeds verder. Sommigen naar Nederland, andere waagden de oversteek naar Engeland.

Op 1000 inwoners bleven er 400 de ganse oorlog weg en begin 1918 werden de nog bewoonbare woningen ingenomen door Menenaars die ook op de vlucht waren.

Franciscus Judocus Van Humbeek en zijn echtgenote Maria Coleta De Boelpaep en hun twee kinderen Maria Rosalia (1910) en Frans August (1912) Van Humbeek vluchtten, als zoveel anderen van het dorp, naar Engeland, meer bepaald naar Winchester waar ze bleven tot in 1920. Hun jongste zoon Eduard Albert Georges Van Humbeek werd er geboren in 1918, hij kreeg als voornamen deze van zijn peter en van de Belgische en Engelse koning.

De kinderen gingen in Winchester naar school en spraken Engels.

Bij hun terugkomst in Weerde kochten Frans en Coleta de herberg "*den Bellevue*". Hun leven hernam zijn gewone doen. Coleta deed het huishouden, bediende de klanten in de herberg en ging naar het veld, want ze bewerkte land op het Houwland, Ketelveld, Grootvink.

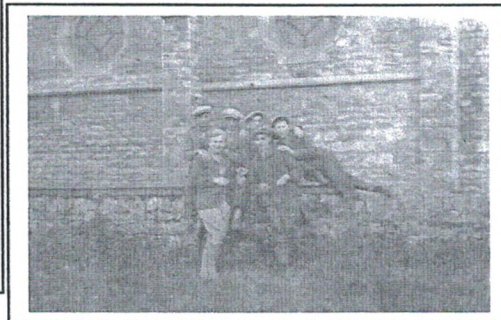
Na de lagere school te Weerde ging Rosa naar de Ursulinen in Mechelen en August naar het college in Vilvoorde. Eduard deed de lagere school te Weerde en werkte dan met zijn vader op het veld. Hij hield van paarden en alleen al aan hun stap herkende hij alle paarden van het dorp

Rosa trouwde in 1934 met Michel Amedée Vanderbeken, spoorwegbeambte. Ze kochten een huis Zemstseweg 18. Het huis diende enkel als nachtverblijf want Rosa bleef instaan voor het

huishouden en de herberg "*den Bellevue*" terwijl vader Frans, moeder Colette, Gust en Eduard het land bewerkten, de koeien onderhielden, met ander woorden de boerenstiel deden.

Bij zomeravond, stoelen en tafel buiten, tegen en op de kerkhofmuur liggend.

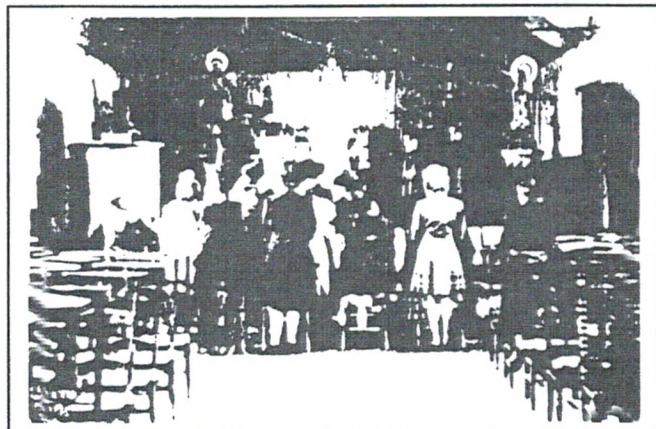

Eduard Van Humbeek werd onder de wapens geroepen, einde 1939. Begin 1940 was er al veel bedrijvigheid vanuit Duitsland en iedereen dacht aan 1914. Wereld Oorlog II begon in mei 1940. Een nieuwe exodus kwam op hen af, opnieuw moesten ze hun hebben en houden achterlaten en geliefd Weerde verlaten. Het leger, de Belgische soldaten hadden het huis, schuur en stallen in beslag genomen. Samen met de families van Jan en Eduard Van Humbeek, Nicolaas Van den Eede, Alfons Muyltermans vertrokken ze naar het onbekende. Een platte wagen werd geladen met alles wat nodig was: matrassen, lakens, kleding, voeding voor een twintig tal mensen. Frans Van Humbeek mende het paard, de kleine kinderen moesten op de wagen zitten, de grotere mochten fietsen. De twee kleine baby's, Maria De Smedt en Adeline Bautmans, waren pas enkele maanden oud.

Hotsend en botsend vertrok de karavaan richting West-Vlaanderen. Een massa vluchtelingen was onderweg. In Sint-Maria-Horenbeke kwamen ze in een luchtaanval terecht. De mannen werden tegengehouden om de dode mensen en dieren te begraven. Uiteindelijk strandden ze in Kortrijk, waar ook de gevechten heel erg hevig waren. Enkele families trokken verder Frankrijk in, anderen waagden zich moeizaam aan de terugweg.

Vier jaar bezetting gaf veel voedsel aan wrok, nijd en haat onder de dorpsbewoners, kleinzielige dorpsvetens werden na de oorlog uitgevochten. Men had beter over de kerkhofmuur gekeken en de woorden die in arduin gebeiteld staan op de oude zerk van de familie "de Vaernewijck", "*Laet vaeren nijdt*", in acht genomen.

In januari 1945, bij dageraad, kwam een vliegende bom achter de kerk terecht. Jammer genoeg, niet alleen materiële schade was er, maar ook een slachtoffer, Maurice Van Messe. De kerk was zwaar gehavend en onbruikbaar. Het "*brouwershuis*", toen al herdoopt in "*Florazaal*", werd als noodkapel gebruikt. De "*Bellevue*" werd in allerijl opgeknapt en bleef open.

In februari viel een tweede V I, deze maal in de Kustersvoetweg en nu was de materiële schade enorm, ook de "*Bellevue*" was volledig onbewoonbaar. Verschillende huizen in de pastoriestraat, waaronder de pastorie, de meisjesschool, waren verwoest.

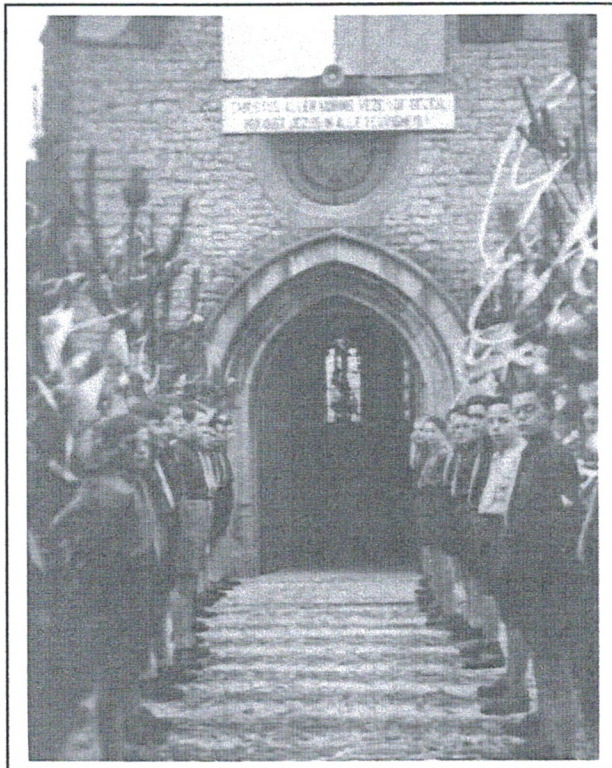
Gans het gezin van Frans Van Humbeek verhuisde naar de Zemstseweg 18. Zelfs de dieren kregen er een onderkomen in een barak in de tuin, die ter beschikking werd gesteld door de dienst oorlogsschade.

Het dossier oorlogsschade werd opgesteld en ingediend door Michel Vanderbeken. De plannen voor een nieuw gebouw en herberg werden getekend door architect Roelants. Jammer genoeg kon niet de volledige breedte van het oude gebouw worden gebruikt. De Pastoriestraat moest worden verbreed, maar de onteigening kwam er niet, vandaar dat een stuk van de herberg, een gedrocht is blijven staan. Lange tijd heeft het nog als stal gediend.

Frans en Coleta verhuisden (1947/1948) opnieuw naar het Dorp. De herberg kreeg een nieuwe naam "*In het Schoon Zicht*". Eduard Van Humbeek huwde met Clemence Lepage in 1948.

De naoorlogse tijd werd een fantastische periode, iedereen genoot en wilde de slechte vier jaren zo vlug mogelijke vergeten. De kermisdagen werden volop gevierd. Een jazz, soms twee, soms drie muzikanten zorgden voor de nodige ambiance. Er werd gedanst tot in de vroege uurtjes en de tapkranen liepen overvloedig. De volgende dag, na de opkuis, werd bij de thee en de resten van de taart met gans de familie en de burens nagepraat over het verloop van de kermis, wie had te veel gedronken, wie had welk lief? {...}

Inhuldiging van herstelde kerk in 1950.

Einde februari 1951 werd Frans Van Humbeeck, (Suske Prokes) ten grave gedragen. Een hoofdstuk werd afgesloten. Coleta bleef achter met haar twee zonen Gust en Eduard, haar schoondochter Clemence en kleinzoon Jaak.

In 1993 sloten Clemence en Eduard, in de volksmond gekend als de Woid, hun hoofdstuk af.

Jaak Van Humbeeck nam hun taak over tot in 2009.

Wereldoorlog I in Vilvoorde en omliggende gemeenten.

Jos Lauwers (+)

Wanneer de Eerste Wereldoorlog uitbrak, was dat het gevolg van de tegenstelling tussen diverse machten in het Europa van omstreeks 1910. Op dat moment voelde men aan dat Duitsland een nieuwe greep op Frankrijk wilde doen. Militaire deskundigen waren ervan overtuigd dat het gevaar uit het oosten zou komen en de Duitsers ons land zouden overrompelen om Frankrijk langs meerdere zijden ineens te kunnen aanvallen. Daartoe werd de militaire dienstplicht in 1913 ingevoerd. De spanningen tussen de mogendheden vonden

een aanleiding tot oorlog, wanneer de Oostenrijkse aartshertog Franz Ferdinand en zijn echtgenote Sophie op 28 juni 1914 in Sarajevo waren vermoord door de Serviër Gavrillo Princip, die idee voorstond om een Groot-Servië op te richten en daarbij tot het uiterste ging om Oostenrijk en Hongarije in een hoek te dringen.

Aartshertog Franz Ferdinand, begroet door een Bosnische ambtenaar vlak voor hij vermoord werd op 29 juni 1914.

Duitsland schaarde zich aan de zijde van Oostenrijk-Hongarije en meende aldus een oorlog geografisch te kunnen beperken, maar de escalatie was niet tegen te houden: op enkele dagen was de hele wereld in een oorlogsbrand verwickeld. Ons land hield vast aan zijn

neutraliteit, maar Duitsland vroeg vrije doorgang door België. Het Belgisch leger bevond zich in volle ontwikkelingsfase en was onvoorbereid om een sterke buur af te schrikken. Duitse troepen trokken, zonder oorlogsverklaring, op 4 augustus 1914 ons grondgebied binnen. De forten van Luik en Namen vielen snel, waarna de weg westwaarts voor de Duitsers openlag. Overal moest het Belgisch leger zwichten voor de Duitse overmacht aan manschappen en materiaal.

Het Belgisch leger trok zich terug in de gordel van forten rondom Antwerpen. Het oppercommando opteerde intussen voor een tegenaanval. Op 25 en 26 augustus zette het drie divisies in om vijandelijke troepen tot stilstand of terugtrekken te dwingen in de sector tussen het kanaal van Willebroek en de Dijlevaart tussen Leuven en Mechelen. De speerpunt van de aanval wees in richting Schiplaken (Boortmeerbeek), Elewijt, Houtem (Vilvoorde), Hofstade, Weerde, Epegem (tot aan het kanaal) en Zemst. Daardoor zou voorlopig worden getracht een bruggenhoofd te vormen tegen de verdedigingslinie van Kessel-lo naar Wijgmaal, Rotselaar, Haacht, Kampenhout, Hofstade, Vilvoorde, Wolvertem en Kapelle-op-den-Bos. Dankzij enig verrassingseffect veroverde de Belgische infanterie Weerde, Epegem en Zemst op de vijand. Deze had zich vóór Elewijt ingegraven en dwong de Belgen hun opmars te staken en daarna rechtsomkeer te Maken. De weerstand van de Duitsers was hun echter te machtig.

Tresignies waagde zijn leven op de Verbrande Brug. Een andere poging om Elewijt via de Epegemsesteenweg binnen te dringen, slaagde al evenmin. Andere eenheden probeerden op 26 augustus door te stoten in de richting van Grimbergen. Ze werden opgehouden aan de Verbrande Brug (die aan de overzijde naar boven gedraaid was).

Soldaat Leon Tresignies bood zich als vrijwilliger aan om het kanaal over te zwemmen en de scharnierbrug naar beneden te draaien, maar de Duitsers openden het vuur en schoten hem neer

Deze nationale held, die op 28 jarige leeftijd op het veld van eer aan de Verbrande Brug sneuvelde, zag het levenslicht te Bierghes op 28 maart 1886. In 1906 werd hij te Bergen ingelijfd bij de 2de Jagers te Voet en keerde in 1909, na het beëindigen van zijn legerdienst, naar zijn haardstede terug. Hij stichtte een gezin en de geboorte van een kind kwam het geluk van het echtpaar vervolledigen.

Tijdens de zomer van 1914 werd Trésignies terug gemobiliseerd bij de 2de compagnie, 3de bataljon van het 2de Jagers te Voet. Na op verscheidene plaatsen te hebben vertoefd, kwam het regiment, dat op 3 augustus 1914 Bergen had verlaten, te Willebroek aan, waar ze vanaf 21 augustus voor de verdediging van de 2de sector van de versterkte stelling van Antwerpen werden ingezet. Tijdens de eerste opmars op 26 augustus kon het 3de bataljon het kanaal van Willebroek niet oversteken, doordat de Duitsers de westelijke oever bezet hielden.

Deze Duitse soldaat bewaakt het puin van door de Belgen vernielde "Cokeries Solvay"

Het peloton van 1ste sergeant-majoor Wery, waarbij Trésignies was ingelijfd, kreeg bevel deze hindernis, gelegen aan de Verbrande Brug op grondgebied Grimbergen, te overschrijden. De Jagers slaagden erin de oostelijke oever te bereiken ter hoogte van de brug, doch deze was geopend en de bediening ervan moest geschieden van op de vijandelijke oever. Kost wat kost moest de hefbrug neergelaten worden.

Trésignies bood zich als vrijwilliger aan om het kanaal over te zwemmen, doch alvorens in het water te duiken, schreef hij enkele woorden op een stukje papier, dat hij aan zijn pelotonoverste overhandigde. Ontroerd door zoveel heldhaftigheid riep Wery hem na: "*Trésignies, in naam van de kolonel benoem ik u tot korporaal*". Trésignies slaagde in zijn overtocht en hanteerde het draaiwiel, doch deed het in de verkeerde richting. Zijn kameraden riepen hem toe dat hij zich vergist had. Onmiddellijk zag hij ook de fout in, maar terwijl de brug begon te

zakken, openden de Duitsers het vuur en onze heldhaftige Jager werd dodelijk getroffen. Korporaal Trésignies werd op 15 september 1914 op de dagorder van het leger door koning Albert geciteerd.

Leon Trésignies werd eerst, samen met acht Duitse soldaten, te Lint begraven, maar in juni 1915 overgebracht naar de militaire begraafplaats achter de kerk van de Verbrande Brug. Na de oorlog werd op de plaats, waar hij zijn heldendaad had verricht, op initiatief van het herdenkingscomité, een monument opgericht¹.

Generaal Joffre kon de Belgen overhalen om zuidwaarts op te rukken en aldus te voorkomen dat de Duitsers manschappen en materiaal naar Frankrijk zouden zenden om er deel te nemen aan de Slag aan de Marne (6/11 september). De legerleiding ging daarop in, maar oogstte geen succes met de operatie. De vijand had de frontlinie in onze streek kunnen stabiliseren en ondoordringbaar maken. Op 13 september trokken de Belgische troepen zich uit Epegem, Hofstade, Weerde en Zemst terug².

Over de lijdensweg van Elewijt in 1914 verscheen er een uitgebreid relaas in het dagblad "Het Volk" van 21 september 1914. De tekst werd ons ter hand gesteld door Jozef Van Haleweyck uit het Molenveld 11. Hoewel hoog bejaard, had deze lezer het artikel al die tijd zorgvuldig als een echte relikwie bewaard. Hij drukte ons op het hart dat we er evenzeer als hijzelf zorg zouden voor dragen, omdat het één van de zeldzame beschrijvingen bevatte van wat er tijdens de eerste oorlogsdagen in Elewijt allemaal gebeurd was. Wij beloofden het hem stellig en mochten later, na het verschijnen van het boek over de heerlijkheid Perk en Elewijt, inderdaad ervaren dat dit verhaal niet alleen voor vele Elewijtenaars, maar ook voor onszelf een ware brok onbekende oorlogsgeschiedenis over hun dorp betekende.

We hielden eraan deze berichtgeving dan ook al een echte onthulling woordgetrouw over te nemen, waarvan we hierna de volledige tekst weergeven: "*Gisteren, zondagmorgen vernamen wij dat ongeveer een paar honderd mensen van 't vernielde dorp Elewijt in Gent waren aangekomen. Dank aan onzen Mechelschen correspondent, die tijdelijk ook te Gent verblijft, werden drie van de slachtoffers der Duitse wreedheid naar ons bureel gebracht, waar wij hen hebben uitgehoord, zelf diep getroffen door hun deerniswaardig uitzicht. Het waren vader en zoon Rijckmans, onderwijzers en Vanden Wijngaert, sigarenhandelaar.*

De 20 oogst kwam de voorhoed der Duitsers in Elewijt aan. Den 21ste werd gansch de mannelijke bevolking van het dorp, met den revolver op de borst, samengedreven in het lokaal der jongensschool. Daar moesten allen samenblijven van 5 ure 's avonds tot des anderdaags Daar moesten allen samenblijven van 5 ure 's avonds tot des anderdaags 's morgens 8 ure. Binst de nacht vermaakten zich de Duitschers met koeien en paarden neer te schieten en de afsluitingen der weiden te vernielen, zoodat de opgesloten mannen er alles van vreezen konden. 's Morgens om 8 ure werden ze weer los gelaten.

Den zondag 23ste kwam het groot leger toe, rond den avond. Den volgenden dag toog het naar Hofstade, maar den dinsdag werd het teruggeslagen tot in Elewijt, waar de oorlog den

¹ Tekst naar folder nr. 13 – 1974 van de Regie der Belgische Posterijen bij gelegenheid van de uitgifte van een bijzondere postzegel.

² A. Ver Elst, Kleine Encyclopedie van Groot-Zemst, 1995.

26 augustus woedde van half zes des morgens tot 3 ure 's middags. Den 27ste gingen de menschen van Elewijt op de vlucht, doch als gijzelaars werden in het schoollokaal negen plaatselijke personaliteiten opgesloten: E.H. Van Reeth, pastoor; E.H. Langendries, onderpastoor; De Saeger, dienstdoende burgemeester; De Wit, Salu en Penninckx, gemeenteraadsleden; Raymaekers, hoofdonderwijzer; Rijckmans, vader en zoon onderwijzers. Tot den 5 september bleven die menschen daar samen, etende wat ze uit het dorp kregen, maar dat eerst door de Duitschers onderzocht en meestal besnoeid werd. 's Avonds werd hun strooi gegeven om op te slapen. Den eerste nacht was het versch, maar 's morgens werd het op de koer gesmeten, waar de Duitschers er alle vuil in deden, en 's avonds kregen ze dat bevulde strooi weer tot slaping, en zoo alle dagen al vuiler en vuiler.

"s Morgens van 28 augustus deden de Duitsers den kerktoren springen. Alle kerkmeubelen werden op straat geworpen, de kostbaarheden geroofd en van de kerk werd een paardenstal

Torenspits van Sint-Hubertuskerk te Elewijt op 28 augustus 1914 door de Duitsers opgeblazen (foto vandenmosselaer)

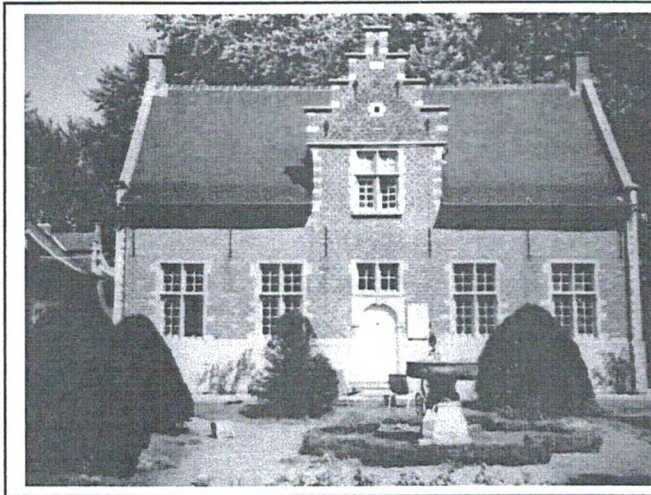

gemaakt, beter van strooi voorzien dan de slaping der gijzelaars. Des avonds hielden de Duitschers er kermis met spel op 't kerkorgel. 's Achtermoens werden alle huizen van het dorp geplunderd. Wat hen niet dienen kon, sloegen ze kapot. De bibliotheek der school hebben ze door 't venster gegooid, later hebben ze de boeken in den grond gedolven. Bijna de gansche bevolking ontvluchtte dien namiddag het dorp.

Onder voorwendsel dat Belgische soldaten uit hunne huizen gevuid hadden op de Duitschers, werden den 26 augustus door den kop geschoten: August Lauwers, pachter van 't Rubenskasteel; De Saeger Willem, luitenant van de burgerwacht; Schoevaerts Emmanuel,

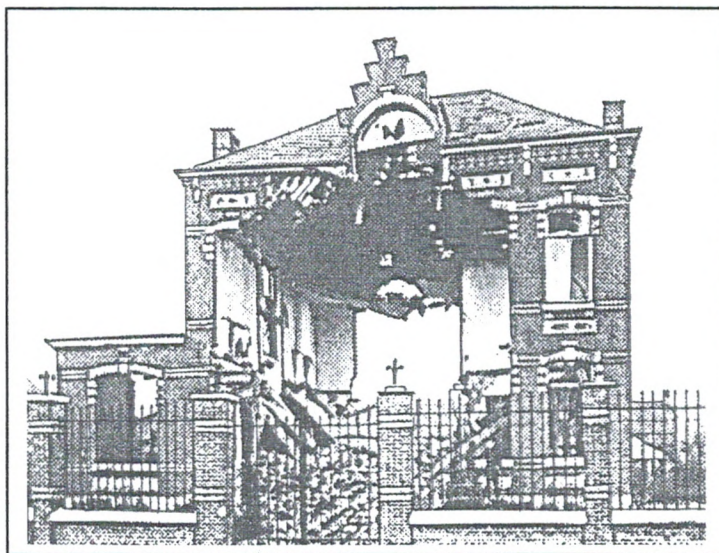
staatswerkman; De Coster Medard, molenaar. De drie gebroeders Hendrik, Lodewijk en Pieter Vander Aa en Frans Salu zijn alle vier gefusilleerd, omdat zij, voeder aan het vee dragende, de loopgraven gezien hadden, welke de Duitsers gegraven hadden.

Naast de voordeur van de hovenierswoning van 't Steen te Elewijt getuigt een arduinplaat dat er op 26 augustus 1914 vier inwoners door de Duitsers gefusilleerd werden (foto A. Denies)
Uitvergroting van voornoemde herdenkingsplaat, herinnerd aan de gruweldaden uit de oorlog 1914/1918.

De 5de september was het voor de negen gijzelaars onuitstaanbaar geworden op hun afschuwelijk en rottend strooi. De menschen waren doormarteld en smeekten omerbarmen voor de oudsten en dien dag werden ze allen vervangen door zeven anderen, welke drie dagen nadien nogmaals door zeven anderen vervangen werden. De 9de september hiel de gijzeling op".

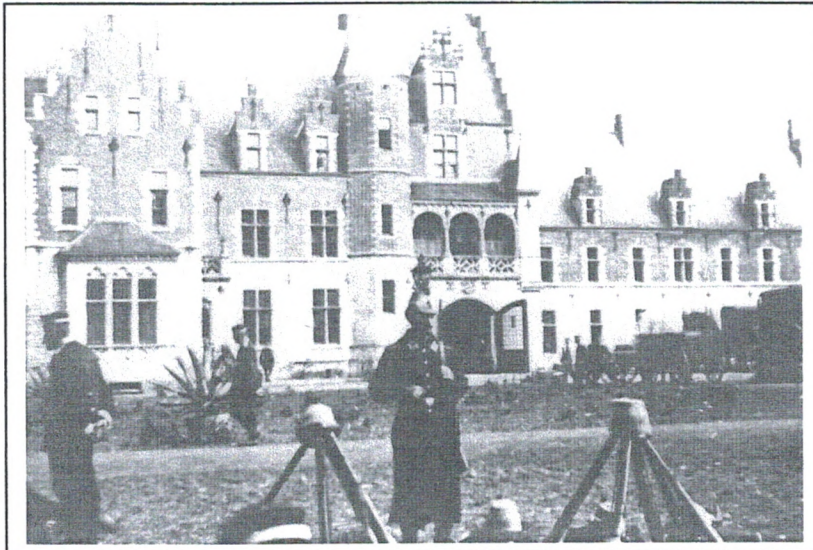

Ook de villa van burgemeester Dr. Karel Nauwelaerts werd zwaar beschadigd en door hem in 1919 aan de gemeente Elewijt verkocht om ze in 1924 als nieuw gemeentehuis in te richten.

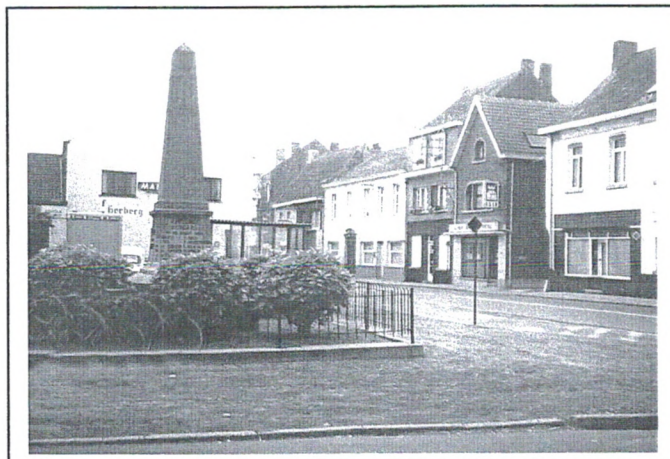

Pastoor Verlinden maakte in zijn gedenkschriften de troosteloze bilan van de gebeurtenissen op: "2.200 inwoners waren in het dorp teruggekeerd, 100 anderen verbleven nog in Nederland, Frankrijk en Engeland. Op het gebied van beschietingen: honderd negentien huizen waren afgebrand, waar onder het gemeentehuis; dertig waren beschadigd, waaronder de onderwijzerswoning van de jongensschool. Na de oorlog moesten daarvan honderd drie en twintig huizen worden heropgebouwd. Verder waren tien burgers gemarteld en vermoord. De lijken van vijf van hun werden in 1915 ontdekt en op het kerkhof ter aarde besteld".

We besluiten dit verhaal met een anekdote, die André Ver Elst neerschreef: "Bij hun aanval maakten de Duitsers het aanvankelijk de burgerbevolking niet moeilijk. Aan herberg "Op de Vierhoek" (hoek Tervuursesteenweg en Rubenslaan, waar nu herberg 't Steen staat), hadden de Duitsers een veldkeuken geparkeerd en wie honger had, kon er wat te eten krijgen. Toen de Belgen op 25 augustus in de aanval gingen, vluchtte de Duitse kok met zijn veldkeuken in de richting Mechelen (in plaats van naar Perk). Hij kwam middenin de Belgen terecht en werd prompt gevangen genomen"³.

Nieuwsgierige Duitse militairen op doortocht te Elewijt in 1916. Rechts batterij veldgeschut. Vooraan schildwacht en geweren geplaatst per roten van vier (verz. F. Vanden Mosselaer)

Gedenkteken (1922) der gesneuvelde soldaten en burgers uit Elewijt, oorlogen 1914/1918 en 1940/1945. (foto F. Mannaerts)

³ A. Ver Elst, Kleine Encyclopedie van Groot-Zemst, 1995.

Vier dorpen in de vuurlinie. De Belgen bereikten Eppegem tijdens de eerste uitval op 25 en 26 augustus, waarbij hevig slag werd geleverd in de buurt van het station. Hierbij sneuvelde een kwart van de manschappen van een compagnie wielrijders. Een tweede uitval vanuit Antwerpen op 9 en 12 september werd ingeleid door een artilleriebeschieting op de vijand en geleidelijke opmars van de infanterie. De Duitsers bleken er op voorbereid en konden de tweede aanvalsgolf afslaan. Eppegem was daarbij een gebied dat meermaals afwisselend door de Duitsers en Belgen overrompeld werd. De gruwelijke wereldoorlog heeft hier in het noorden van Brabant vreselijke verwoestingen aangericht, die de inname van Antwerpen voorafgingen. Belgische en Duitse troepen waren er slaags in verscheidene dorpen, zoals Eppegem, Verbrande Brug, Kapelle-op-den-Bos, Elewijt en Beigem. Diepe loopgrachten werden er omheen deze plaatsen gegraven, waarvan de inwoners gedurende ettelijke weken hun haardsteden moesten verlaten.

Hoofddoel was de Duitse opmars naar Frankrijk en vooral Parijs te vertragen. Van 9 tot 13 september vond de "*Slag aan de Marne*" plaats, waar generaal Alexander von Kluck de hoofdrol speelde. Hij meende al de beslissing van de oorlog in handen te hebben, maar had geen rekening gehouden met de 100.000 Belgen, die hem vanuit Antwerpen op de hielen zaten. Ze rukten op over Tildonk, Wijgmaal en Elewijt. Ze wonnen de pleit in Aarschot en de Jagers bereikten al de poorten van Leuven. De vijand was verplicht bepaalde divisies een halte toe te roepen. Hij moest zelfs een legerkorps intomen, dat al in Frankrijk was binnengedrongen. Het lot van de Slag aan de Marne was afhankelijk van de terugtocht van ongeveer 30.000 Duitsers om de zijflank te verdedigen. Op 28 september zette hij het beleg in van de sterke drang op zijn achterhoede⁴.

Vanaf toen werd Eppegem bekend als één van de dorpen waar de strijd om het verwoest werd uitgevochten. De loopgraven doorploegden er de boerenbuiten ten N-O van de woonvlek op "*den Dries*", die van top tot teen gesloopt werd, inbegrepen "*de Schrans*", een door water omringde hofstede. Het was één van de vestigen van de Brusselaars te Eppegem uit 1580, voor de bescherming van de scheepvaart op het kanaal van Willebroek tegen de aanvallen van de Spaanse garnizoenen uit Leuven en Mechelen⁵.

Wie kan zich het droevige uitzicht van het dorp herinneren na die verschrikkelijke dagen? Heel Brussel trok er op bedevaart ten tijde van de Duitse bezetting en kon zich ter plaatse overtuigen van het geschut en de brandstichting! Van een groot gedeelte huizen bleven nog slechts de muren overeind, waar tussenin een onbeschrijfelijke chaos heerste van verbrande deuren, gebroken stenen, doorgebogen ijzeren balken, huishoudgerei en wat nog allemaal. Men kan zich een beeld vormen van de treurnis bij de terugkerende inwoners, die aldus hun woonst weervonden.

Van de kerken van Elewijt, Eppegem, Weerde en Zemst stonden enkel nog de muren overeind. Het fenomeen "*ramptoeristen*", die souvenirs wilden bemachtigen, bestond toen ook al. De achtergebleven Eppegemnaars verzamelden alle militair materiaal als bajonetten, decoraties, helmen, hulzen, kentekens, laarzen, uniformen, enz. en verkochten het aan de nieuwsgierigen.

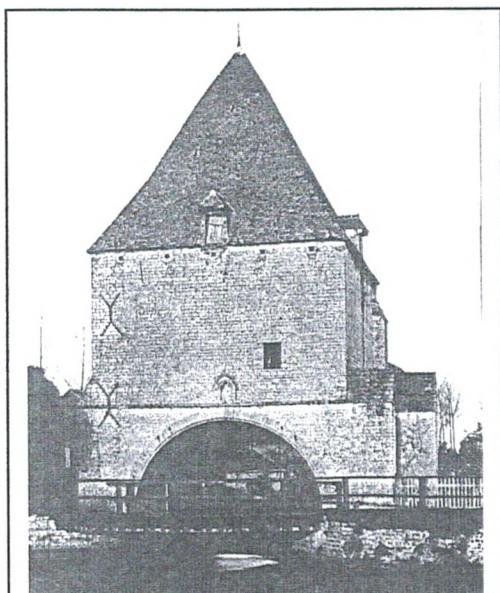
⁴ Arthur Cosyn uit *Le Soir* van 2 maart 1919.

⁵ Arthur Cosyn volgens Wauters

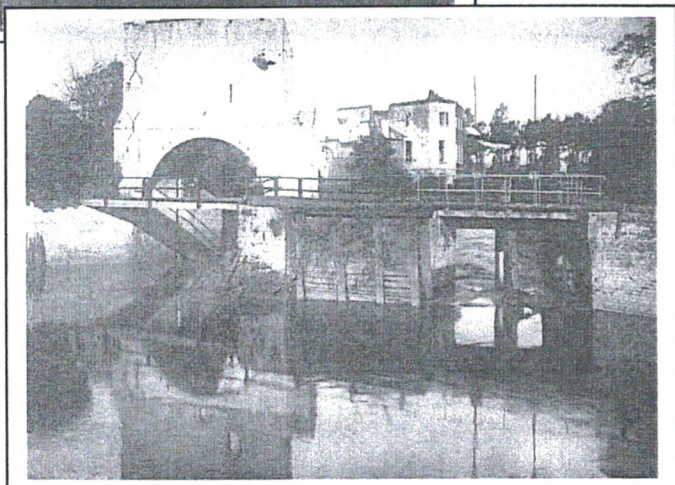

Na een beschieting met de artillerie drongen de Duitsers op 25 augustus Hofstade binnen, waar de windmolen vernield werd. De dorpsbewoners werden fel geterroriseerd door moord en plundering. Verscheiden onder hen werden door de Duitsers als gijzelaars opgejaagd naar het Ambrooskasteel en naar de kerk van Elewijt. Deze burgers werden letterlijk als levend schild gebruikt om onze soldaten te beletten op de Duitsers te schieten. Daarom stapten ze tussen de gijzelaars in, naar een gebied, waar ze zich veiliger voelden. Op 21 augustus, daags na de val van Brussel, vonden personen van Weerde een groepje van acht paarden van Duitse verkenners aan de Dambrug. Nergens waren militairen te bekennen, misschien waren ze elders door Belgische soldaten gedood.

Een dag voor het eerste Belgische offensief, op 24 augustus, vermoedden de Duitsers een aanval op hun stellingen en begonnen ze in het noorden (Weerdeveld) loopgrachten te graven, men verplichte medehulp van burgers. Het leek wel alsof ze op een of andere wijze getipt waren! De eerste aanvalsgolf van de Belgen werd erdoor verrast en moest dadelijk wijken. Er was voor hen maar een vluchtweg, nl. de Zenne overzwemmen, wat het leven kostte aan tientallen soldaten. Enkele merkwaardige historische gebouwen werden tijdens de gevechten vernield o.m. het kasteeltje Carpentier, de pas gerenoveerde kerk en de watermolen of "Aercke van Weerde", een sluisstoren in grijze zandsteen uit de 14de eeuw aan de Molenstraat.

Sluisstoren over de Zenne te Weerde (foto Nels, 1910). Eerste watermolen werd gebouwd in 1242/1259 door Rodolphus van Wilre, heer van Elewijt. Zijn bijnaam "Aercke van Weerde" slaat op ark, bouwkundig een halfronde overdekking van een kleine ruimte: zie boogvormige overspanning Zenne (FR.:arc=boog).

De Weerdse watermolen werd grotendeels vernield tijdens de gevechten van september 1914. Wat van de watermolen restte, werd gesloopt, terwijl de sluismuur nu als monument fungeert.

De handtastelijkheden begonnen te Zemst op 24 augustus, toen er 's avonds enkele schoten gewisseld werden tussen Belgische en Duitse verkenners. Omstreeks 3 u in de morgen van de 25ste kwamen enige Ulanen een kijkje nemen in Zemst. Enkele Belgische soldaten werden erdoor verrast en halfaangekleed vuurden ze op de Duitsers. Er vielen enige doden en de andere Duitsers vluchtten terug naar hun eenheid, in de richting van Vilvoorde. Iets later rukte de vijand Zemst binnen en meende dat burgers op hen geschoten hadden (de schutters droegen op het eerste gezicht geen uniform) en namen het als voorwendsel om een aantal burgers te doden.

Een tragisch voorval overkwam de familie Bal aan de Brusselsesteenweg. Hun huis werd in brand geschoten. Vader Bal trachtte nog te redden wat er te redden viel, tot de Duitsers hem het brandende huis zagen uitrennen en hem meteen neerschoten. Even later stonden de soldaten oog in oog met zijn jeugdige zoon Jean, die de Duitsers verweet dat ze zijn vader hadden omgebracht. Zijn grootvader trachtte hem te kalmeren, maar de jongen bleef maar voortrazen en tieren op de Duitsers. Een soldaat stak hem dan met een bajonet dood in de armen van zijn grootvader⁶.

In zijn bondige geschiedkundige schets betreffende de stichting van een nieuwe parochie aan de Grimbergsesteenweg te Vilvoorde op 8 februari 1908, betiteld als Vilvoorde –Heilig Hart (in de volksmond “*De kasse*”) bundelde Jef Neuville de redenen waarom de bevolking haast zonder enig verzet de ordonnantie opvolgde, die door de stedelijke overheid genomen was i.v.m. de op til zijnde intocht van een Duitse legermacht. Al twee dagen tevoren waren twee en tachtig militie plichtigen terug onder de wapens geroepen en reisden zondagmorgen 2 augustus naar Luik.

De Vilvoordse burgerlijke overheid had alle nodige bevelen afgekondigd om gewelddaden tegenover het indringende Duitse leger te voorkomen. Tweemaal per dag werd er door de “*belleman*” of stadsomroeper afgekondigd dat de inwoners in hun huizen moesten blijven en geen onbetamelijke of uitdagende gebaren te uiten tegenover de vijandelijke legers. De wapens, in het bezit van de burgers, moesten op 18 en 19 augustus op het stadhuis ingeleverd worden. Anderzijds had de geestelijkheid de gelovigen herhaaldelijk aangezet tot kalmte en gelatenheid, hoop en vertrouwen, kinderlijke bejegening van eigen soldaten en waardige houding tegenover het bezettende leger.

Op 20 augustus te 13 uur verschenen de grijze Ulanen met hun lange laarzen op de grenzen van de parochie. De leden van de gemeenteraad en de politie deden uitgeleide aan de Duitse staf. Er viel geen geweld te betreuren, doch de Duitse officieren eisten, met de revolver in de hand, de mooiste kamers in de woningen. Ongeveer honderd vijftig Duitse soldaten werden gelegerd in de katholieke jongensschool van de parochie. Velen kampeerden in het veld met paarden en wagens, waarbij ze de oogst beschadigden. Deken en burgemeester werden als gijzelaars op het stadhuis gevangen gehouden. De Duitse overheid eiste het geld dat in de kluis van het stadhuis lag. Zij verbeurden de wapens die de burgers hadden ingebracht. De pastoor van de Heilig Hartparochie mocht in de pastorij blijven.

De dag van 26 augustus werd een dag vol vrees en angst. Als gevolg van een aanval vanuit Antwerpen werd er hevig gevochten in de dorpen rond Vilvoorde: Houtem, Eppegem en Beigem kregen het hard te verduren. Meerdere burgers werden gedood. Van 27 tot 30

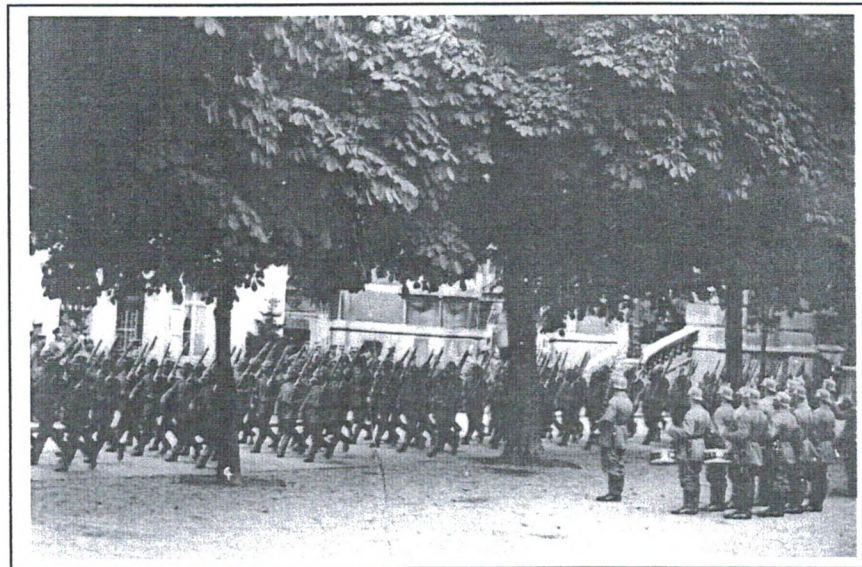
⁶ A. Ver Elst, kleine Encyclopedie van Groot-Zemst, 1995.

augustus werden in de parochiekerk ruim vierhonderd mannen opgesloten. De burgemeester, schepenen Vercaeren, de deken en de pastoor van de parochie werden tot 2 september in een verlaten huis in Vilvoorde gevangen gehouden. Daarna moesten burgers zich beurtelings aanbieden op het stadhuis en er gevangen blijven. Deze situatie duurde ongeveer een maand.

Deze prentkaarten werden verspreid onder de soldaten om het thuisfront te melden hoe goed ze het in Vilvoorde hadden. Rechts bakkerij Thoremans, huis Lauwers-Van ootegem en overdekte markt.

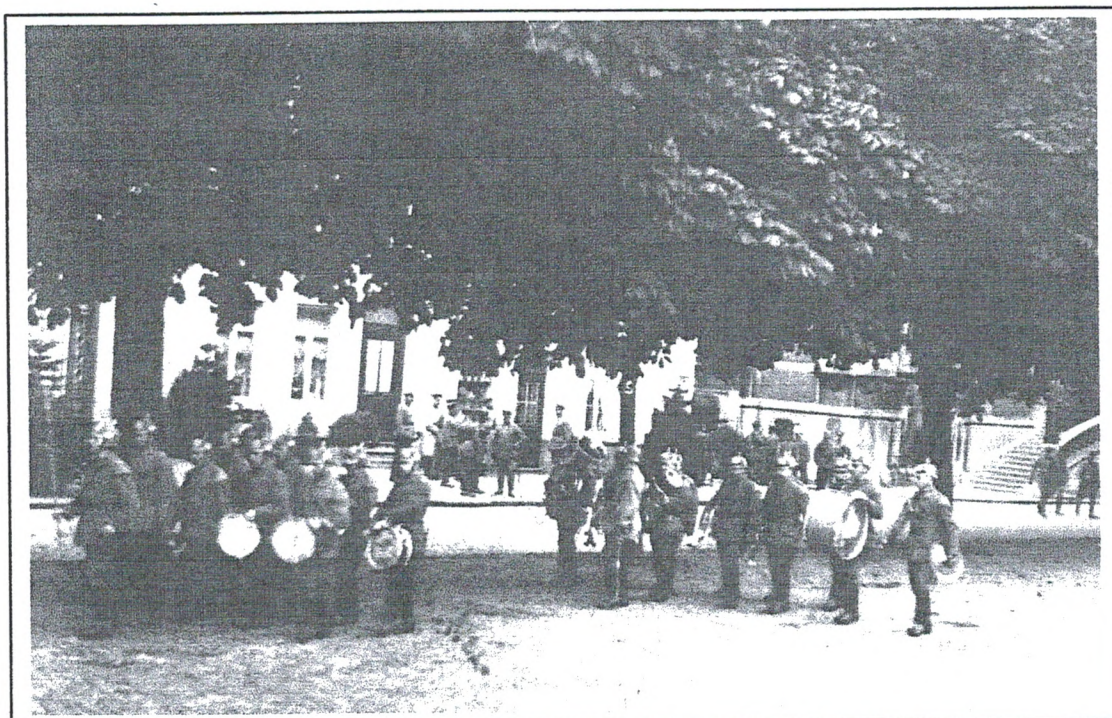
De defilerende troepenmacht vertrok uit het Peperstraatje voorbij een kleine groep op de stadhustrappen. Opvallend is de afwezigheid van de Vilvoordse burgerlijke bevolking.

Met de Duitse invasie nam het voedseltekort angstwekkende afmetingen aan. In augustus kon de stedelijke overheid het nog een paar weken volhouden aan 1.000 porties twee maal per dag aan de minderbedeelden. In september ving de stad echter tal van vluchtelingen op uit Houtem, Epegem, Grimbergen en andere dorpen uit de omtrek. De voedsel uitdeling steeg tot 5.000 porties daags. Voortaan zou er nog maar één uitreiking per dag plaatsvinden, nl. in het stedelijk slachthuis, "*pour les familles des militaires et les autres nécessiteux de la commune*"⁷

⁷ A.L. E. Verheyden, Vilvoorde in oude prentkaarten, deel 2, 1979.

Op 3 september kwamen er nieuwe Duitse troepen aan en op 12 september waren er hevige gevechten in de omliggende gemeenten. De burgers mochten nauwelijks buiten. Na de val van Antwerpen volgde het droevig tijdvak van de bezetting. In alles werd spionage gezien; op alles werd boeten gesteld! De nood werd steeds groter. De mensen gingen ver van huis tegen hoge prijzen een beetje aardappelen kopen. Dikwijls werd hun karige voorraad dan nog afgenomen. De gemeente werd ook voor de minste zaken beboet! In juni 1915 sloeg gouverneur-generaal von Bissing zijn hoofdkwartier op in het kasteel "Drie Fonteynen". Bij de ontruiming in 1918 waren ook heel wat antiquiteiten verdwenen of vernield. (De bezetter had blijkbaar wel last gehad met de bevolking van Vilvoorde. Von Bissing schreef "*met de Belgen is niets aan te vangen, zij blijven in alles onverschillig en onwillig*".

De militaire muziekkapel verlaat het marktplein. Onder de toeschouwers op het voetpad geen enkele vertegenwoordiger van de Vilvoordse overheid, zij hielden zich van meet af aan afzijdig.

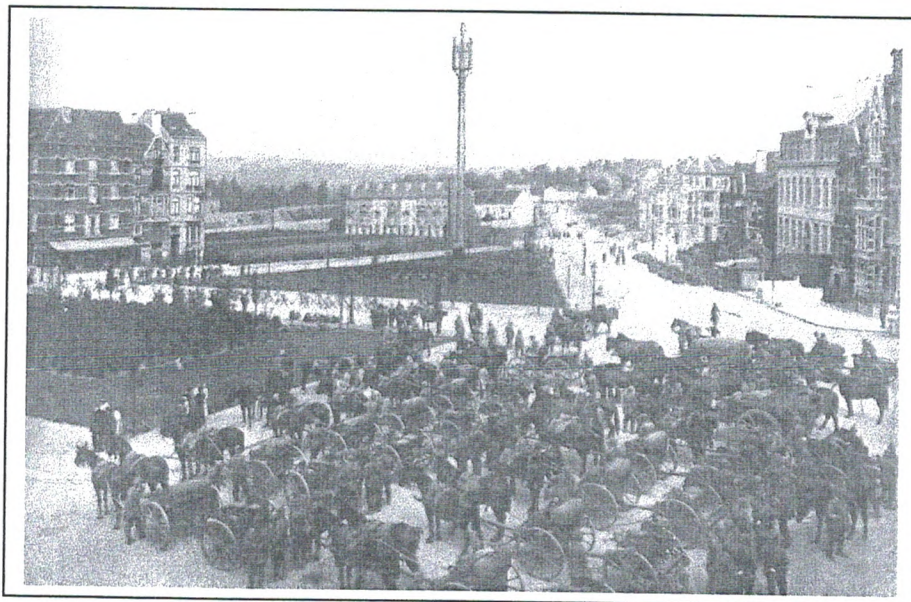
De Duitse bezetter organiseerde vele muziekkuitvoeringen, blijkbaar om de inwoners van Vilvoorde vriendelijker te stemmen! Daartoe bood de kiosk op de Grote Markt de geknipte kans. Er werden daarvan enkele prentkaarten gedrukt, die de in Vilvoorde ingekwartierde manschappen naar hun heimat moesten versturen om te bewijzen hoe goed het hun wel ging. De meest verdedigbare onderstelling ligt in het feit dat de uitvoering van een concert niets anders was dan een gepland "*onderonsje*" van de Duitse krijgsmacht. Tot nadenken stemt immers de meer dan opvallende afwezigheid van de burgerlijke bevolking, die de opdracht van de overheid om binnenshuis te blijven zeer stipt en letterlijk opvolgde!

Parademars voor koning Lodewijk III van Beieren en generaal von Bissing op de Grote Markt te Vilvoorde in 1915. (Rechts bakkerij F Thoremans en Brasserie du Laboureur. (foto ACI).

De Duitsers brachten in 1915 de slag van Zerst, als uitdaging aan de Vilvoordse bevolking in herinnering. Toen werden er, met veel vertoon, ettelijke militairen gedecoreerd door koning Lodewijk III van Beieren en generaal von Bissing.

Op 10 augustus 1914 werd Brussel door Duitse troepen bezet. Aankomst van mitrailleurs in het station van Schaarbeek. Van hieruit vertrokken de gegijzelden naar het gevangenkamp in Soltau (D).

De oorlogsjaren waren een tijd van onzekerheid en dwang. Koper, wol en machines werden opgeëist en naar Duitsland gevoerd. Werklieden van 16 tot 45 jaar moesten zich op een bepaalde datum aanmelden, zagezegd om tewerkgesteld te worden. Op 10 februari 1917 werden honderd werknemers van Vilvoorde naar Duitsland gedeporteerd.

“Relaas van een drietal weggevoerden. Jan Bober wilde de gele kaart met de melding dat hij uit vrije wil ging werken, niet ondertekenen. Op 14 februari 1917 kwam men hem uit huis halen om naar Duitsland te gaan werken. Frans Moens werd weggevoerd op 15 februari 1917 naar Hachette in Frankrijk. Hij moest er bommen laden. Tweemaal per dag kreeg hij brood en soep en voor 15 dagen arbeid werd hem 5 Duitse Mark uitbetaald. Hij is het kamp ontvlucht op 3 november 1917. Baziel Renotte, ook een weggevoerde, werd op 16 februari 1917 afgelost te Mans in Luxemburg. Liefst twee en vijftig op vijf en tachtig opgeëiste weigerden te tekenen dat ze vrijwillig kwamen werken. Ze kregen dus niets en werden op 3 maart 1917 naar Dource St-Remy in een gevangenislager ondergebracht om er verschansingen te graven”

In het begin van 1918 werden de kerkklokken van Vilvoorde in beslag genomen. Tijdens de maand oktober van datzelfde jaar kwam er bericht van de Duitse overheid dat de gevangenen in het Tuchthuis (Korrektie) zouden vrijgelaten worden. Op 21 oktober kwamen er inderdaad enkele vrij; helaas bleven velen vruchteloos wachten: voor hen was de brief met de belofte gewoon een vodge papier. Herhaaldelijk werd ook opgetreden door de kerkelijke overheid, om de gedane belofte na te komen. Het antwoord van de Duitsers luidde: *“We doen zoveel voor de Belgen; we verwachten van u evenveel inspanningen voor de vrede”*.

Gedurende de oorlog werden door de stad Vilvoorde ook reeksen papieren noodgeld in omloop gebracht, dit om het gebrek aan pasmunt te helpen oplossen⁸. Op 4 mei 1914 werd nog de gebruikelijke jaarmarkt gehouden, maar van 1915 tot 1918 verbood de bezetter elke manifestatie, zodat de traditie van de jaarlijkse landbouwprijskampen voor paarden en vee een zware klap kreeg⁹.

Op 12 november 1918 trokken de Duitse legers zich terug. Op 19 november deden de eerste Belgische soldaten hun intrede Door de parochie van het Heilig Hart zijn drie legerdivisies voorbijgekomen. De vredesfeesten werden met veel luister gevierd. De namen van de gesneuvelden van de Kassei: Emile Pire, Lt. J. Champion, J.B. Elsocht, P.j. Heyndels, F. Houthuys, H.P. Janssens, J. Leclercq, Fr. Lombaerts, H. Loos, H. Mons, J. Peeters, L. Van der Stappen, J. Van Vlasselaer, C. Vercammen. (vermeld door Jef Neuville, *“Wij zijn op Kassei geboren”*).

Gijzelaars opgesloten in de kerk van Peutie. Zoals in andere dorpen, werden ook in Zemst mannen, in ieder geval verdacht van vrijschutterij, als gijzelaars opgepakte. De Duitsers mengden zich onder hen en dwongen ze op 28 augustus 1914 in richting Vilvoorde op te stappen. In Eppegem werden een aantal gijzelaars aan de groep toegevoegd. Ze waren nu wel met meer dan honderd! De tocht ging dan, langs de Houtemstraat, naar Peutie, omdat de Duitsers het daar veiliger achtten. Bij aankomst moesten de gijzelaars de kerk binnenstappen. Zes van hun werden rond 14 uur naar buiten geroepen.

⁸ C. De Kegel, Geschiedenis Vilvoordse numismatiek, 1973.

⁹ Adelin Calderon, De Nationale Landbouwprijskamp van Vilvoorde (1852/2002), deel 1.

Het waren Louis Alcide, Jan Beullens, Petrus De Greef, Frans De Wit, Corneel Van Messem en Alois Van Oppens (Mechelen).

Ze werden naar het kerkhof geleid en daar door de Duitse soldaten verplicht hun eigen graf te delven. Toen ze daarmee klaar waren, moesten ze in een rij gaan staan en werden ze gefusilleerd. Enkelen die nog leefden, werden met bajonetsteken afgemaakt. De volgende morgen opende de Ulanen de kerkdeuren opnieuw en moest iedereen in de rij gaan staan en mee opstappen richting Brussel. De voettocht ging over Melsbroek en Machelen, waar overnacht werd in het kasteel Beaulieu. Bij zonsopgang werden de gijzelaars gewekt en werd de tocht via de Haachtsesteenweg voortgezet naar het station van Schaarbeek. Daar stond een trein klaar, die hen naar het gevangenkamp in Soltau (D) voerde, waar ze op 31 augustus toekwamen. Soltau is een oud stadje in het hart van de Lüneburger Heide tussen Bremen en Lüneburg¹⁰.

Honderden doden op militaire begraafplaatsen. De gevechten in en nabij Zemst kostten het leven aan honderden soldaten. Een aantal van de Belgische en Duitse gesneuvelden werd begraven in Epegem, aan de Brusselsesteenweg. Een groot aantal Duitse gesneuvelden werden overgebracht naar de militaire begraafplaats te Wespelaar en vandaar in 1956 naar Vladslo. Nu bevinden zich te Epegem op het militaire kerkhof 228 graven van Belgische soldaten. Ze zijn geschikt in negentien rijen en op een hoger liggend perk nog zestien graven. Op een bas-reliëf staat de volgende tekst van R. Mortier: *“Met eerbied, mensen, treedt op deze heil’gen grond. Hier is ’t dat menig held zijn roem en ruste vond”*.

Elders is op een monument de volgende tekst aangebracht: *“Het erkentelijk België aan de nagedachtenis van zijn kinderen, die voor zijn onafhankelijkheid sneuvelden op 26 augustus en 12 september 1914. Zij rusten in vrede op het kerkhof van Epegem. Bidt voor hen.”*

De meesten onder hen vonden de dood op 24 augustus (vier en veertig), 26 augustus (vier en vijftig), 27 augustus (dertien) en 12 september (twee en veertig). Alle vroegere foto's werden van de zerken verwijderd, zodat de graven nu gestandaardiseerd zijn.

Over het aantal vermoorde burgers en vernielde huizen voor elke deelgemeente zijn twijfels. Eugene De Seyn vermeldde voor Elewijt vier personen en het moeten er twaalf zijn en honderd drie en dertig platgebrande huizen. Voor Epegem acht personen en honderd zes en zeventig vernielde woningen. Voor Zemst achttien personen en zeven en twintig uitgebrande woonhuizen. In Hofstade vermoordden de Duitsers acht burgers; ze staken er bovendien het vuur aan vijf en veertig huizen. Dertien andere werden door de artillerie vernield.

Tijdens de oorlog moesten alle personen van het mannelijk geslacht, in de leeftijdsgroep van 15 tot 55 jaar, zich elke maand op het stadhuis van Vilvoorde bij de Duitsers gaan melden. Een aantal onder hen van 17 jaar werd verplicht, onder toezicht van Duitse soldaten ongewapende burgerwacht te verrichten langsheen de spoorweg of in de nabijheid van velden waarop opgeëiste gewassen werden geteeld. In Zemst werd het gemeentehuis bezet door de Duitsers, die er zich nogal brutaal aanstelden ten opzichte van de bevolking.

Na 11 november 1918, de dag van de Wapenstilstand, kwamen de soldaten uit Zemst geleidelijk naar huis. Enkelen moesten nog aan aantal maanden naar Duitsland om een deel van het land te bezetten, het zg. bezettingsleger. Sommigen, die afzwaaiden, werden in het dorp met vreugde verwelkomd en als helden gevierd. Het was een eer voor de familieleden een teruggekeerde soldaat in hun midden te tellen. Vele meisjes zagen hun vrijer terug en

¹⁰ A. Ver Elst, Kleine Encyclopedie van Groot-Zemst, 1995.

gingen hem fier overal laten zien, bij voorkeur gekleed in zijn militaire uniform en daar stonden alle dorpsgenoten voor in bewondering.

Degenen, die gevlucht waren naar Nederland en Engeland, kwamen ook druppelsgewijs naar hun haardstee terug. Sommigen, die als klein kind vertrokken waren, spraken alleen nog Engels en moesten weer Nederlands leren. Daarmee werd in de scholen rekening gehouden en ze werden heel goed opgevangen en bijgewerkt.

Dadelijk na de oorlog begon de wederopbouw van het dorp. Dank zij het zg. Albertfonds werden in verscheidene deelgemeenten, vooral Elewijt, Hofstade en Weerde, houten woningen opgericht, die aan dakloze gezinnen een onderkomen bezorgden. Ook het Zwitsers Hulpcomité "Oeuvre Suisse-Belge" droeg bij tot de huisvesting van families wier huis tijdens de oorlog was vernield. In Weerde, op de hoek van de Ketelstraat en de Vredelaan, richtte het een huis, de "Bretoense Hoeve", op. Boven de toegangsdeur bevindt zich een steen die eraan herinnert; daarop staat "1914/1918 O.S.B." en een afbeelding van het Zwitsers wapenkruis.

Via het Amerikaans Wilsonplan werd er tijdens en na de oorlog door een plaatselijk comité voedsel uitgedeeld aan behoeftige. In Zemst ontvingen rechthebbenden honing en spek, het zg. Wilsonspek. Guillaume De Preter was in het dorp Zemst verantwoordelijk voor de distributie van honing; men noemde hem voor de rest van zijn leven "Jommeke Heuning".

Peutie kende beroerde dagen. Al enkele dagen voor Wereld Oorlog I werd het dorpje Peutie opgeschrikt door een voorval, waarbij een soldaat op dramatische wijze om het leven kwam. Uit het archief van de parochie lichtten we de tragische omstandigheden van dit voorval: "Op 6 juli 1908 komt in Peuthy het 2de regiment kannoniers toe. Twee soldaten zijn op logist bij Vanderhaeghen. Rond 1 uur na de noen pakt Peter Evrard van Sint-Gillis-Dendermonde een geweer van de schouw en, denkende dat het niet geladen was, haalt hij de haan over en ineens gaat een schot af en hij schiet zijnen kameraad dood, Maurice Lack, geboren en woonachtig te Ledeberg".

Wat dan de oorlogsdagen 1914 betreft, gingen we te rade bij Arthur Cosyn, die schreef: "Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd Peutie gedurende drie maand bezet door Duitse soldaten, te beginnen vanaf 21 augustus 1914. Gevechten werden er niet geleverd, maar Belgische detachementen veroorzaakten schermutselingen tot in de buurt, bij de uitgang van de bossen ten N.O. van het dorp. Ongeveer 1.500 man logeerden wekenlang onder tenten in het park van het kasteel Batenborch. De officieren hadden het kasteel in beslag genomen. Die troepen veroorzaakten geen schade, maar ze namen wel het beddengoed, de kledingstukken, enz. mee en ze dronken heel de voorraad wijn op, die zich in de kelder bevond".

Drie notabelen uit de gemeente, waar onder de burgemeester en de onderwijzer, beleefden bovendien een hachelijk kwartiertje, toen ze voor krijgsraad moesten verschijnen, omdat men het gemeentehuis enkele wapens had ontdekt. Ze werden gelukkig vrijgelaten, na bemiddeling van een Duits officier¹¹.

¹¹ Arthur Cosyn, Au beau pays de Rubens et Teniers, F. Van Buggenhoudt, Brussel, 1923.

Terwijl op 20 augustus 1914 op het Daillyplein onderhandelingen gevoerd werden door stedelijke en militaire overheid, blazen de troepen even uit op de Leuvensesteenweg ¹².

Andere originele opname van op het krijgstoneel. Terwijl onderhandelingen tussen Brusselse en Duitse overheid bezig zijn, houden Duitse soldaten hun geschut dreigend op het Justitiepaleis gericht.

*"Originalaufnahme vom Kriegsschauplatz – Duitse soldaten und Geschütze vor dem Justizpalast im Brüssel"*¹³

Op 22 augustus rukten nieuwe troepen binnen, die alle mannen opeisten en naar het kasteel Moerman leidden. De meesten konden zich tijdig in veiligheid stellen, maar er werden er toch nog vier en dertig opgesloten, waar onder pastoor Martens en onderpastoor Van Baelen. In de Manuale beschreef eerstgenoemde het verloop van de verdere gebeurtenissen, waarin we het verhaal bevestigd zien ¹⁴.

Op 25 mei 1952 werd op het Vredesplein een gedenkteken onthuld met de namen van militaire en burgerlijke oorlogsslachtoffers uit Peutie zelf. Dit monument kreeg sinds 1974 een nieuwe standplaats op het kerkplein. Volgende acht soldaten sneuvelden tijdens de oorlog 1914/1918: Henri Boterdael, Louis Haemels, Guillemus Marcelis, Petrus Joannes Paeps, Pierre Peeters, Hendrik Jozef Emmanuel Turcksin, Arthur Felix Waumans, Julius Van Rillaer. Als weggevoerden uit Peutie overleden volgende twee burgers: Laurent Schoetens en Engelbert Strobants.

Houtem, landelijke parel bij een nijverheidstad. Oorlog kent niet der schoonheid en rust van akkerbouw en veeteelt, van groenende weiden en bossen, van kruidenierswinkeltjes en aantrekkelijke dorpstamineekes. De pletrol van bruuft geweld en niets ontziende vernielingskracht deed zich ook voelen in Houtem, een landelijk gehucht van Vilvoorde, dat

¹² Koninklijke Bibliotheek Brussel, handschriften, nr. 6020 1A

¹³ Photochimie, Berlin, 2902.

¹⁴ A. Ver Elst – 1995.

heen en weer geschud door dravende regimenten van vriend of vijand. Niet te verwonderen dus, dat ook hier jonge mannen hun jeugd opofferden voor het "*land hunner vaadren*".

De landelijke wijk Houtem onder Vilvoorde werd niet gespaard. Burgers zochten beschutting in de kelders van het Monnikenhof.

Na Perk te hebben verlaten, vielen de Duitsers Houtem binnen via de Haesendonckstraat, terwijl de Belgische soldaten vanuit Eppegem hen langs dezelfde straat tegemoet kwamen.

Soldaten hadden stelling genomen in een gracht. De Duitse soldaten waanden zich verraderlijk beschoten vanuit de zeven huizen, die rechts van de weg stonden. Ze bevelen de burgers hun huis te verlaten, waarna zes ervan in brand gestoken werden. Het zevende huis bleef onaangeroerd, omdat er een gewonde Belgische soldaat tegen de gevel lag.

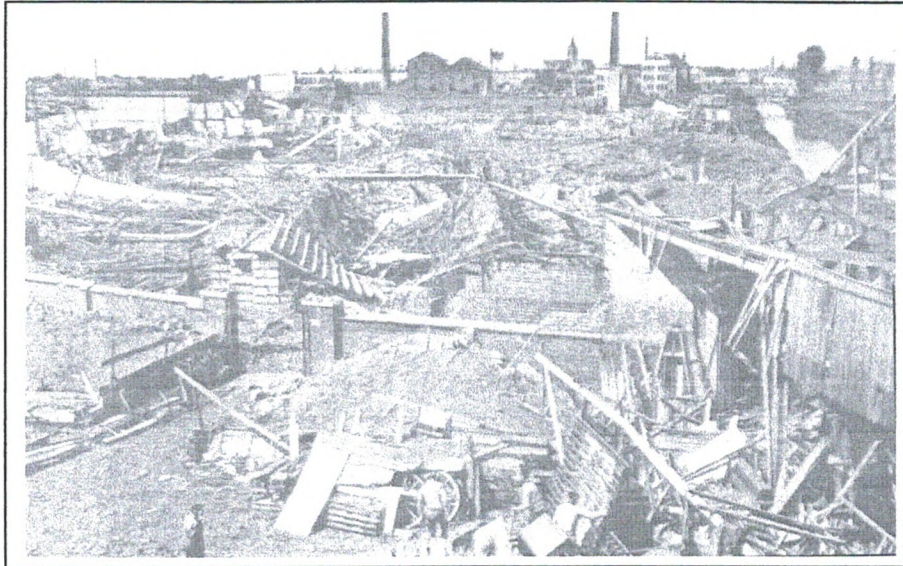
De vluchtende burgers werden door de toen negenjarige Nele de velomaker naar de hoeve Mannaerts (nu eigendom F Van Campenhout) geleid. Van hieruit trokken de vluchtelingen naar Elewijt, waar ze drie dagen en drie nachten in de kerk door brachten. Verder ging de tocht (te voet) naar Temse¹⁵.

Oorspronkelijk bevond het monument der gesneuvelden op de hoek van de Kluiting –en Damstraat. Doordat bewuste standplaats verkeersproblemen opriep, werd het naar het naar het plein bij de kerk overgebracht. De erzuil brengt de bange invasiedagen van 1914 in herinnering.

De ramp van het Poeierke te Vilvoorde. Op 11 mei 1919, omstreeks 21u30 zou de buurt van het Tuchthuis opgeschrikt worden door een erge ontploffing, die zijdelings nog uitstaans had met de voorbije oorlog en zich voordeed in het Poeierke, de volkse naam voor een opslagplaats van munitie, gelegen naast de Korrektie, tussen het kanaal en de Zenne. Het ging om een hevige brand, ontstaan in het springstoffenfabriek Favier. De boekhouder wees erop dat een aantal kisten met slaghoedjes zich bevond in een loods bij de ingang van het bedrijf, maar op voldoende afstand van de vuurhaard om ze veilig te kunnen verwijderen. Toen dat gebeurd was, ijverden de brandweer zich om het vuur te overmeesteren, tot plots een oorverdovende knal zich voordeed. Een massa springstoffen, die aan het leger hadden

¹⁵ A.L.E. Verheyden, Vilvoorde in oude prentkaarten, 1979.

toebehoord, was tot ontbranding gekomen. Vijf brandweermannen verloren het leven, de korporaals Frans Fratermans en Jan Baptist Herrebosch, klaroenblazer Theodoor Poot, pompiers Emiel Jacobs en Gustaaf De Bruyne. Ook zes burgers, een soldaat en een agent kwamen om het leven.

De ramp van 't Poeierke te Vilvoorde was nog een gevolg van de oorlog. Er lag een massa munitie opgeslagen, die op 11 mei 1919 ontplofte, wat dood en vernieling zaaide.

De bewoners van de buurt bezaten niets meer en moesten leven van aalmoezen. Geen enkele voorbijganger zag hierin een vorm van bedelarij, maar enkel een daad van menslievendheid.

Wereldoorlog II dient zich aan. De inwoners uit Elewijt, Epegem, Hofstade, Weerde en Zemst voelden dat er stilaan een nieuwe oorlog op til was. Er was op het einde van 1939 en in het begin van 1940 veel bedrijvigheid in de lucht en dat stemde niemand gerust. Vele dorpsgenoten waren ook onder de wapens heropgeroepen (mobilisatie) en ze vertoefden "*ergens in België*" om de vijand af te schrikken. De "*Blitzkrieg*" was toen al volop bezig. Duitse vliegtuigen vlogen ongehinderd over ons land om foto's van militaire installaties en ons wegennet te nemen. Men was er zeker van dat de situatie van 1914 zich opnieuw zou voordoen.

De Duitsers zouden bij een eventuele aanval, kunnen gestopt worden aan de IJzer en het front zou daar vastlopen. Daarom werden voorbereidselen genomen om, dank zij een of andere transporteur, met alle have en goed te kunnen vluchten naar het Westen van het land. Men dacht hier aan bestemmingen als Ronse, Deinze, Kortrijk, Roeselare, Ieper, Dilsmuide en Nieuwpoort, dus zowat een kopie van het IJzerfront uit 1914/1918.

Maar ene Adolf Hitler liet zich geen tweemaal op dezelfde manier vangen. Wereld Oorlog II begon op 10 mei 1940 met een algemeen Duits offensief.

Brussel, stad geboren uit het water

Lou Peetermans

Een aantal hoofdsteden worden gekenmerkt door hun ligging aan het water, zowel in ons eigen Europa als erbuiten. Denken we aan Parijs aan de Seine, Londen aan de Thames, Berlijn aan de Spree, Wenen en Boedapest aan de Donau, en zo zijn er nog.

Wie onze eigen hoofdstad, Brussel bezoekt stelt zich allicht de vraag of stelt met enige verbazing vast dat van waterlopen in het stadsbeeld niets te zien is, want de enige waterverbinding ligt buiten het centrum, nl. het kanaal naar Charleroi enerzijds, de Willebroekse vaart of Zeekanaal Brussel – Rupel anderzijds en het havendok tussen Sint-Jans-Molenbeek en Laken dat tussen beide kanalen de verbinding vormt. Van enig water of rivier is er in Brussel centrum geen sprake, of althans, zo lijkt het.

Ooit was het anders, want is Brussel (Bruocsella, Broekzele) niet juist ontstaan op een deel eilanden en eilandjes in de Zenne en de moerassen eromheen, daar waar deze waterweg de oude Romeinse heirbaan vanuit Kamerrijk (Cambrai) naar Keulen kruiste. In de Middeleeuwen ontstond op het Sint-Gorikseiland een castrum en een markt en er moet al heel spoedig een kerk ontstaan zijn, gewijd aan Sint-Gorik. Voor handel en nijverheid was de Zenne een reden van bestaan en een commerciële noodzaak.

In de eerste stadskern, vanaf de twaalfde eeuw volledig omweld, en met de permanente aanwezigheid van de Brabantse hertogen, met belangrijke markten, sterke gilden en ambachten was de Zenne een levensader.

Men mag zich deze rivier niet voorstellen als een brede stroom zoals de Seine in Parijs, of de Donau in Wenen, maar veeleer als een door de benedenstad meanderende traag stromende rivier, met een aantal beken die erin vloeiden vanaf de hoger gelegen stad (de Coudenberg, de Treurenberg), waar de abdij van Sint-Jacob de Meerdere stond en het kasteel, later paleis van de Brabantse hertogen en waar de administratie en de Grote Raad van Brabant zetelde. Deze beken droegen namen als o.a. Zavelbeek, Smaelbeek, Spiegelbeek, Hameidebeek, Rollebeek, die alle naar de benedenstad vloeiden.

Een andere belangrijke wateraanvoer was de zgn. Ransfortzenne die van Sint-Jans-Molenbeek naar het stadscentrum liep.

In de vroege middeleeuwse stad was de Zenne eerst en vooral een middel voor transport naar Vilvoorde, Mechelen en Antwerpen, maar tevens een noodzakelijk bron van waterkracht voor de vele molens die vanaf de twaalfde eeuw ontstonden en die in het volgende paar eeuwen in aantal sterk toenamen en die alle onder hertogelijke privileges stonden. Deze watermolens lagen grotendeels op de diverse Zennetakken, en waren voorzien van een sluis en een overstort dat de raderen deed draaien. De Ransfortzenne, die van west naar oost door de lage stad stroomde had

ook een aantal molens op zijn oevers. De activiteiten waren zeer gevarieerd en omvatten de klassieke bloemmolens, de molens voor de brouwerijen, de volmolens, olieslagmolens enz.

Al in de Middeleeuwen en naargelang de groei van de economische activiteiten van de Brusselse ambachten en gilden werd de Zenne al de enige afvoer voor afval en industrieel gebruikt water, dat enerzijds uit de Zenne werd geput, anderzijds uit klassieke waterputten, maar het verbruikte water werd via de Zenne, de Ransfortzenne en de erin toekomstende beken afgevoerd. Neem daarbij dat de middeleeuwse steden in ieder geval vervuild waren (zie o.a. De Waanzinnige Veertiende Eeuw van Barbara Tuchmann), en men zal begrijpen dat de landelijke rivier al zeer spoedig een stinkend riool werd.

Vanaf de twaalfde eeuw begint Brussel aan een gestage economische groei waardoor steeds meer bewoners worden aangetrokken. De oorspronkelijke omwalling vertrok aan de hertogelijke burcht op de Coudenberg en daalde naar de benedenstad af tot over de Zenne, naar de Vlaamse poort, om vandaar terug naar de bovenstad te leiden waar aansluiting was met dezelfde Coudenbergpoort. De stad telde zeven poorten, en omvatte het hoofdzakelijk patricische stadsgedeelte. Veel handwerkers woonden al buiten de muren op de Zavel, langsheen de Hoogstraat en hadden in geval van conflict nauwelijks of geen bescherming. Vanaf het begin van de dertiende eeuw wordt, na een verloren oorlog tegen de graaf van Vlaanderen begonnen aan de nieuwe en veel grotere omwalling die, steeds vertrekkende van de Coudenberg zal doorlopen langsheen de huidige boulevards van de kleine stadsring, waardoor ook nieuwe stadspoorten ontstaan (Schaarbeekse poort, Leuvense poort, Naamse poort, Hallepoort, Anderlechtse poort, Ninoofsepoort, enz.). Daardoor wordt de stad zowel in oppervlakte als qua inwonertal veel groter, en ontstaan nieuwe mogelijkheden voor economische groei.

In de veertiende en de vijftiende eeuw wordt de lakennijverheid, de leerlooierij, het vervaardigen van gobelins (wandtapijten) en de vervaardiging van velerlei luxe artikelen (waaronder beeldhouwwerk, triptieken, hoogwaardig linnen en wol, schilderijen, enz.) een kenmerk van de Brusselse ambachten en gilden, die een stevige greep krijgen op het stadsbestuur dat meer en meer rond de Nedermerkt (huidige Grote Markt) zijn centrum zal ontwikkelen (met als hoogtepunt de bouw van het gotische stadhuis en de Sint-Michielstoren of belfort).

De Zenne blijft een belangrijke factor in Brussel, en langs zijn oevers zijn de grootste delen van de toenmalige industrie gevestigd. De vervuiling neemt uiteraard toe, en ondertussen beginnen de Brusselaars te denken aan een andere mogelijkheid van verbinding met Antwerpen en zijn haven, nl. het graven van een kanaal via de Rupel naar de Schelde. Het idee was al geopperd onder de opeenvolgende Bourgondische hertogen (het eerste plan dateert van 1434), maar het zou duren tot de regering van Keizer Karel V in de zestiende eeuw alvorens deze waterweg effectief zou worden verwezenlijkt (juni 1551 – 1561).

Daardoor verloor de Zenne zijn betekenis als waterweg, mede in de hand gewerkt door de verzanding maar men mag niet uit het oog verliezen dat door het graven van het kanaal alle stedelijke of gemeentelijke tolheffingen onder weg (Vilvoorde, Weerde, Mechelen) verdwenen, maar vooral dat de verbinding over water langs het

kanaal werd ingekort van 120 km (door de vele meanders van de rivier) tot 32 km, waardoor schepen op twee dagen van Antwerpen naar Brussel konden.

In de stad bleef de Zenne dienst doen voor het verkrijgen van voldoende water voor de economische activiteiten, maar naargelang deze toenamen werd de vervuiling steeds erger.

De doodsteek voor de Zenne als rivier in de stad situeert zich in de negentiende eeuw: de Zenne wordt meer en meer een open riool, en wetenschappers als Ducpétiaux, en burgemeesters als Jules Anspach tonen aan dat de Zenne een zwaar ecologisch probleem is, maar wijzen ook naar de ellendige gevolgen voor de bevolking die haar oevers in de binnenstad bewoond. (*La mauvaise qualité et la corruption des eaux occasionnées par la filtration incessante des liquides empoisonnés et de matières putrescentes...*). Naast de permanente stank en de gevaren van o.a. tyfus en andere ernstige epidemische ziekten. (*L'égout en plein ciel roulant ses ondes fangeuses, chargées de poison ...*), speelt ook het gevoel van de Brusselse burgerij dat de hoofdstad van het nieuwe België ook in de ogen van diplomaten, industriëlen en handelaars een goede indruk moeten hebben van de stad. Op dat ogenblik, net voor de opkomst van de stoommachine draaien er in Brussel stad nog meer dan 100 molens, maar deze raken in onbruik. Tevens zijn er de protesten van de brouwers die het Zennewater niet meer kunnen gebruiken voor het brouwen van bier, maar evenzeer hoort men protesten van de vishandelaars, die het Zennewater niet meer zien als gezond genoeg om zoetwatervis te kweken. De zijarmen van de rivier, de beken er naartoe en alle grachten die doorheen de stad te vinden zijn, zijn wezenlijk open riolen, en uiteindelijk wordt besloten dat enerzijds de Zenne zal worden overwelfd, anderzijds dat haar eerste functie net het afvoeren van afvalwater naar de Schelde zal zijn. De rivier in Brussel stad heeft ook een zeer klein diluerend vermogen met haar amper enkele meter breedte en vertraagd door het overstorten van de in onbruik geraakte watermolens, en een debiet van amper 6 tot 7m³ per seconde.

Er wordt een project goedgekeurd van architect Suys die beroep doet op Engelse aannemers, de "*Belgian Public Works Company*" die de Zenne zal overwelfen, en haar uit het straatbeeld zal laten verdwijnen. Ondertussen wordt werk gemaakt van een modern rioleringsysteem dat aansluit op de nieuwe Zennekoker onder de huidige middenlanen van de stad (Lemonnierlaan, Anspachlaan, Zuidlaan, Broukèreplein, Beursplein). Deze werken vernietigen ook het stratenpatroon van de middeleeuwse stad. In dezelfde periode wordt gezorgd voor een moderne waterbevoorrading van Brussel door o.a. water uit Wallonië, meerbepaald van de Bocq te capteren en naar de stad te leiden. Tegelijkertijd wordt de Brusselse Intercommunale Watermaatschappij opgericht die de verantwoordelijkheid krijgt voor de distributie van drinkbaar water in een deel van de Brusselse agglomeratie.

Aanvankelijk liep de Zenne nog als open rivier in delen van de Brusselse agglomeratie op het grondgebied van Schaarbeek ten noorden van de stad en in Anderlecht en Vorst ten zuiden van het stadscentrum.

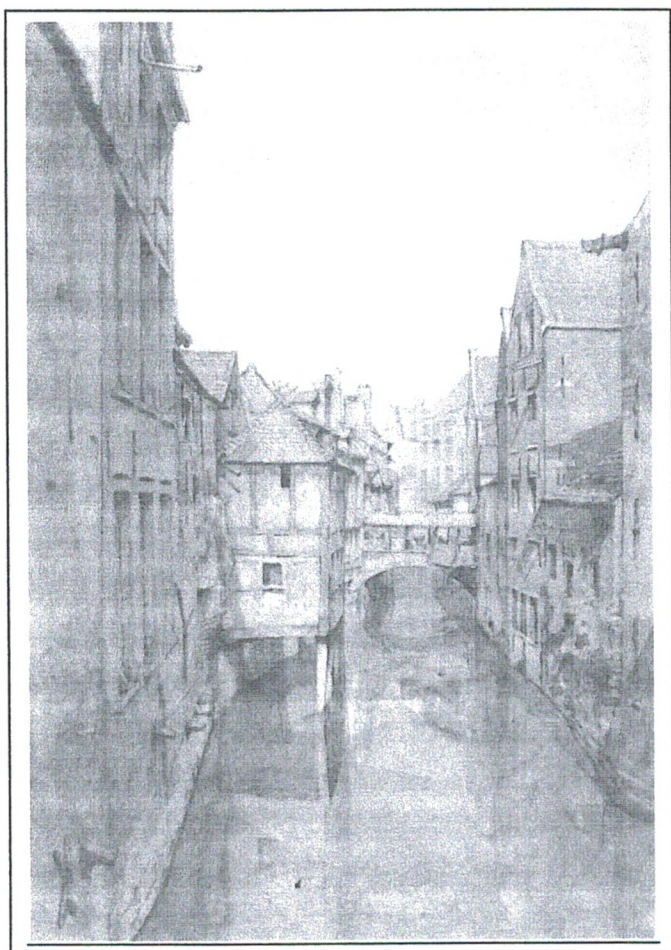
Noordelijk werden nog een aantal overwelfingen verwezenlijkt in de twintigste eeuw, werden nog sluizen aangepast, en tot in Vilvoorde toe werden nog delen van de

Zenne ingekokerd, zonder het probleem van de vervuiling van de rivier te gronde aan te pakken.

Het zal duren tot de eenentwintigste eeuw alvorens de Zenne dank zij de bouw van diverse waterzuiveringstations (Brussel Zuid, Haren, Grimbergen) die zorgen voor een accurate oplossing van het afvalwater van de Brusselse agglomeratie ecologisch weer gezond wordt, en – zo weten wij van onze recente gemeentelijke feesten “Zot van de Zenne”- keert de rivier terug naar een toestand als deze niet meer heeft bestaan sinds de veertiende of vijftiende eeuw.

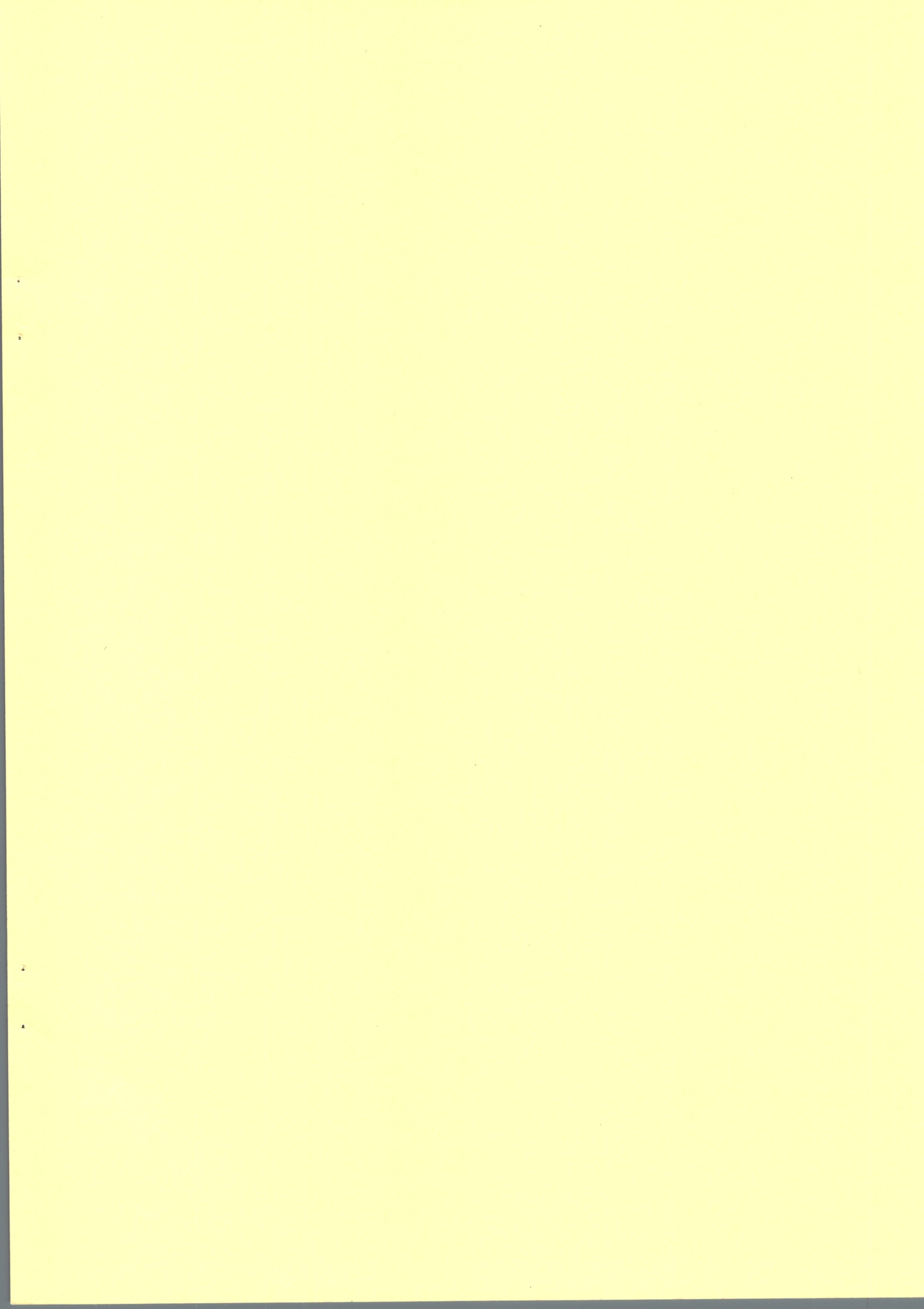
Nu wordt er in Brussel weer openlijk gedacht aan het openleggen van bepaalde van de takken en armen van de Zenne, om haar weer landschappelijk en stedenbouwkundig een functie te geven.

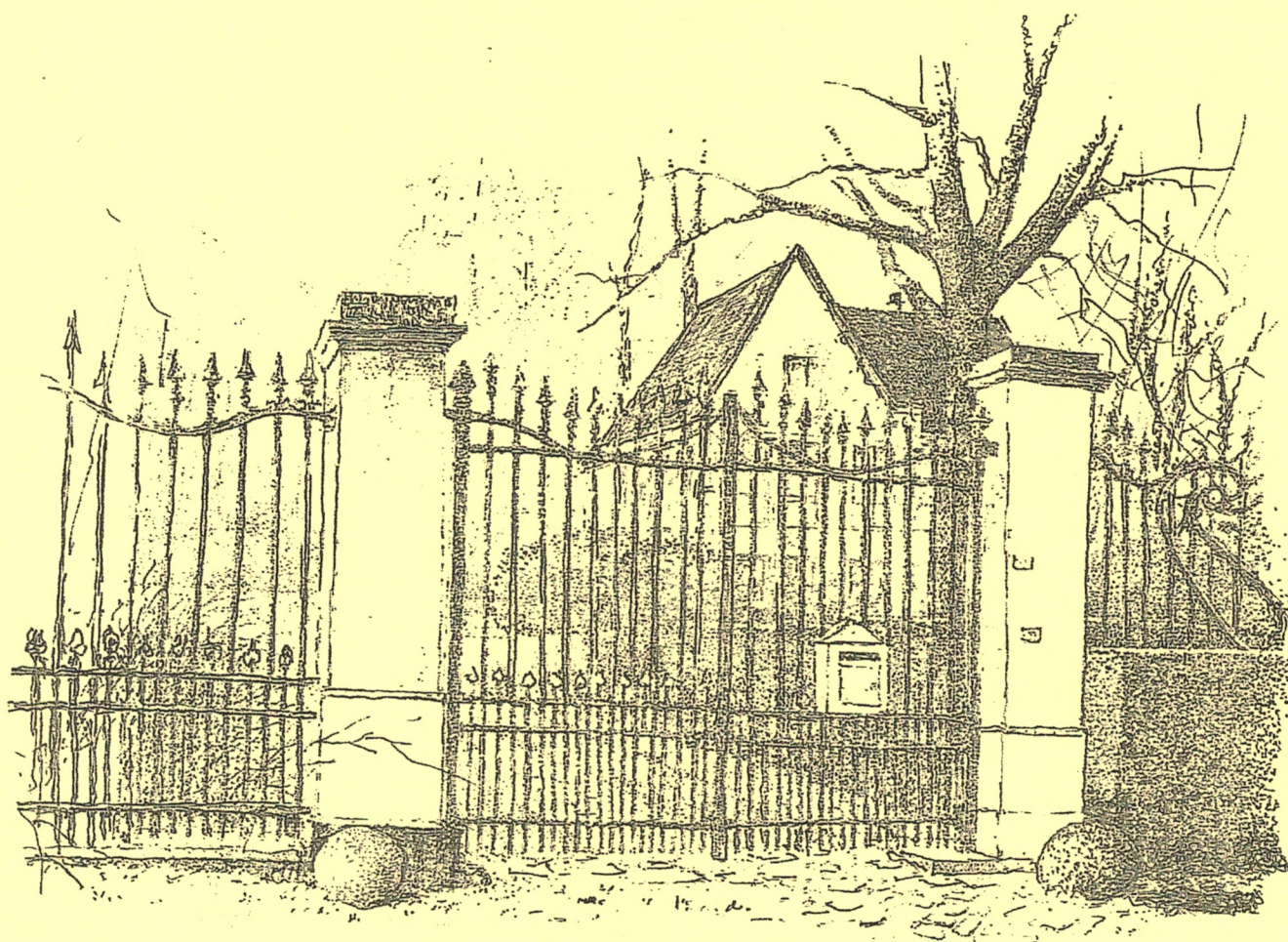
Ook al zou de rivier nooit de grootsheid hebben van een Seine, of een Thames of een Donau, haar opnieuw zichtbaar maken zou zeker bijdragen tot het herscheppen van een historisch belangrijk waarmede.

De Zenne in de Ververstraat.

Bron: “ *Bruxelles sortie des Eaux, les relations de la ville et ses cours d’eau du Moyen Age à nos jours* “, door Chloé Deligne, Editions Historia Bruxellae 2005.
Aquarel van Joannes Baptist Van Moer 1819/1885 – museum stad Brussel.

**Illustraties: Voorpagina: Verdwenen Kattenhuis/Eppegem
Veldkapel "De Don" /Zemst
Kerk/Zemst
Rubenskasteel/Elwijt
Weerdemolen/Weerde
Achterflap: Kasteel "Van den Nieuwenhuyse"/Hofstade**